

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ARTEM BOGDANOVICH

**INSTITUT PROMLČENÍ V OBČANSKÉM
PRÁVU S PŘIHLÉDNUTÍM K NOVĚ
PŘIJATÉMU OZ**

VEDOUcí DIPLOMOVÉ PRÁCE: PROF. JUDR. JIŘÍ ŠVESTKA, DRSC.

ÚSTAV: KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

DATUM VYPRACOVÁNÍ PRÁCE: KVĚTEN 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc. za vedení této práce, cenné rady a věnovaný čas.

OBSAH

PROHLÁŠENÍ	2
PODĚKOVÁNÍ.....	3
OBSAH	4
1. ÚVOD.....	5
2. CHARAKTERISTIKA INSTITUTU	7
2.1 POJEM – OBECNÁ CHARAKTERISTIKA.....	7
2.2 HISTORICKÝ VÝVOJ	10
2.3 VÝZNAM A ÚČEL	12
3. PŘEDMĚT PROMLČENÍ.....	15
3.1 KONCEPCE A FORMULACE PŘEDMĚTU PROMLČENÍ V OZ	15
3.2 NEPROMLČITELNOST VLASTNICKÉHO PRÁVA	22
3.3 KONCEPCE A ZMĚNY FORMULACE PŘEDMĚTU PROMLČENÍ V NOZ.....	24
4. PROMLČECÍ LHŮTA	28
4.1 CHARAKTERISTIKA.....	28
4.2 POČÁTEK BĚHU PROMLČECÍ LHŮTY	37
4.3 BĚH PROMLČECÍ LHŮTY	43
5. NÁMITKA PROMLČENÍ.....	48
6. ZÁVĚR.....	53
SEZNAM ZKRATEK	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	56
<i>Právní předpisy.....</i>	<i>56</i>
<i>Publikace</i>	<i>57</i>
<i>Články</i> 57	
<i>Jiné zdroje.....</i>	<i>58</i>
<i>Judikatura.....</i>	<i>58</i>
ABSTRAKT PRÁCE V ČESKÉM JAZYCE	60
RESUMÉ IN ENGLISH	61

1. ÚVOD

Čas je jedním z mála fenoménů, které i přes obrovský technický rozmach naší civilizace zůstávají zcela mimo dosah vlivu člověka. Mnohdy tuto neviditelnou sílu podceňujeme. Přitom plynutí času nás zásadním způsobem ovlivňuje. Vliv času se neomezuje pouze na nás, jako na živé organismy z hlediska biologického, nýbrž dosahuje dál. Má zásadní vliv i na vztahy mezi námi z hlediska právního. Tuto zmíněnou skutečnost si mnohé subjekty právních vztahů neuvědomují, což ve svém důsledku může vést k velkému ztížení při domáhání se nároků ze subjektivních práv, anebo i ke ztrátě těchto práv. Mou volbu tématu spojeného právě s vlivem času na subjektivní právo podnítl zájem o hlubší rozbor tohoto v právu často opomíjeného jevu. V občanském právu vliv času na subjektivní práva v uvedeném smyslu odráží hned několik institutů. Vedle vydržení a prekluze k nim patří i promlčení. Z mého pohledu je institut promlčení nejzajímavější z uvedených, neboť se jedná o institut nejvíce komplikovaný, s řadou otázek v teorii i praxi stále otevřených a diskutovaných.

Tato práce bude rozdělena do čtyř kapitol. V kapitole první, členěné do tří podkapitol a věnované obecné charakteristice institutu, se zmíním o jeho právní podstatě a konstrukci v úpravě stávající i nové. Dále se budu krátce věnovat historickému vývoji institutu a na závěr kapitoly se pokusím vytyčít hlavní cíle, jimž úprava promlčení slouží.

Kapitola druhá se bude zbývat okruhem práv, která promlčení podléhají. Stávající úprava obsahuje z mého pohledu poměrně problematickou formulaci souboru promlčitelných práv, neboť se vyskytuje celá řada výjimek z výslovně uvedených pravidel. Tyto výjimky však v textu zákona nenajdeme, neboť k nim musela dojít právní teorie a praxe vinou neurčitosti ustanovení zákona. Této problematice, a jejímu řešení v úpravě *de lege ferenda* se budu věnovat v rámci této druhé kapitoly, členěné do tří podkapitol.

Dvě následující kapitoly pak vycházejí z konstrukčních prvků institutu promlčení – promlčecí lhůta a námitky promlčení. Pasivita věřitele - rovněž

konstrukční prvek institutu – jako prostá právní skutečnost do této systematiky kapitol zařazena nebyla.

Předmětem třetí kapitoly je časový úsek, jehož uplynutím dojde k promlčení. Vzhledem k výrazné nejednotnosti při označování časových úseků v úpravě stávající si dovolím pro označení zmíněného časového úseku systematicky užívat pojmu z úpravy zákona č. 89/2012 Sb., (nového) občanského zákoníku (dále jen NOZ). Tento úsek tak budu ve smyslu § 610 NOZ označovat jako „promlčecí lhůta“ i v souvislosti s problematikou úpravy zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen OZ). Ve zmíněné kapitole se pak budu v rámci charakteristiky promlčecí lhůty zabývat zejména problematikou koncepce subjektivní a objektivní lhůty a rozdílem pojetí mezi úpravou stávající a úpravou NOZ. V rámci pojednání o délce promlčecí lhůty bude středem mého zájmu její pojetí jako promlčecí lhůty obecné a zvláštní. Dále se budu věnovat počátku běhu promlčecí lhůty a běhu samotnému, v rámci něhož zvláštní pozornost zaslouží koncepce stavení běhu promlčecí lhůty. I tato kapitola, stejně jako ty předchozí, je členěna do tří podkapitol.

Poslední, čtvrtá kapitola pojednává o námitce promlčení, zejména pak se soustředí na otázku vývoje judikatury ve věci toho, zda je přípustné její vznesení mimo prvoinstanční řízení a zda je koncepčně přípustný rozpor námítky promlčení s dobrými mravy a za jakých podmínek.

Cílem této práce je vytvořit ucelený přehled o institutu promlčení jako o jednom z nejvýznamnějších právních účinků plynutí času na subjektivní práva, s cíleným zaměřením na aspekty, které vyvolávaly, či stále ještě vyvolávají spory v právní teorii i v právní praxi. Tento cíl hodlám realizovat na základě stávající občanskoprávní úpravy, která je podložena rozsáhlou judikaturou i doktrínou. Nicméně, jak napovídá i název této práce, svou pozornost budu obracet i směrem *de lege ferenda*, k úpravě nového občanského zákoníku, se snahou o komparaci a hodnocení, případně s kritikou změn, které přinesl.

Jako metoda při vypracování této práce je použita metoda deskriptivní, komparativní a analytická.

Práce je ukončena a reflektuje právní stav k 1. 5. 2013.

2. CHARAKTERISTIKA INSTITUTU

2.1 POJEM – OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

Všechny mezilidské vztahy, mezi nimi i vztahy právní upravené občanským právem, existují v určitém časovém prostoru, který v mnoha případech má nikoli zanedbatelný význam pro jejich vznik, rozvoj, nebo existenci vůbec. Mnohdy uplynutí určitého časového úseku (doby) může mít za následek přímo vznik, zánik nebo změnu subjektivních práv a povinností, jinými slovy, může způsobit právní následky. V takových případech má čas povahu právní skutečnosti, tedy právem předvídané okolnosti, s níž právní normy spojují právní následky. Jedná se o okolnost nezávislou na lidském chování, kterou nazýváme právní událostí.

Občanskoprávní institut promlčení je založen právě na běhu času a je jedním z právních následků uplynutí doby, kdy oprávněný konat mohl, avšak nekonal, tedy marného uplynutí doby. V literatuře se lze dokonce setkat s názorem, že se jedná o nejvýznamnější institut, využívající účinky uplynutí času jako objektivní právní skutečnosti.¹

Dalšími instituty založenými na stejném principu jsou prekluze a vydržení. Zatímco však u prekluze dochází na základě právní události uplynutí určitého zákonem stanoveného časového úseku k zániku subjektivního práva a u vydržení naopak k jeho vzniku, promlčení má za následek modifikaci práva, jeho změnu. V literatuře, zejména pak v učebnicovém výkladu, se s trojicí těchto institutů často setkáváme na stejných místech, a to z důvodu, který by se dal charakterizovat jako stejný (obdobný) ideový základ². Ten lze spatřovat v tom, že ve všech případech se jedná o sjednocení

1 FIALA, J., KINDL, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. Díl.* 1. Vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 323

2 KRČMÁŘ, J.: *Právo občanské I. Výklady úvodní a část všeobecná.* 3. doplněné vydání. Praha: Všehrad, 1936, s. 212.

dlouhotrvajícího faktického stavu a stavu právního. Z tohoto tvrzení však není možné vyvozovat závislost mezi těmito instituty v tom smyslu, že by např. promlčením nebo prekluzí jednoho práva docházelo *uno actu* k nabytí téhož práva vydržením. Naopak, z tohoto hlediska jsou na sobě tyto instituty zcela nezávislé³.

Podstata institutu promlčení je dvousložková a spočívá v následujícím: není-li právo vykonáno v zákonem stanovené době (v tzv. promlčecí lhůtě), vznikne dlužníkovi nové oprávnění vznést námitku promlčení v soudním řízení. Uplatní-li pak dlužník tuto námitku, nemůže soud věřiteli právo přiznat. Dochází tak k oslabení subjektivního práva věřitele, a to tím způsobem, že zanikne jedna z přirozených složek každého subjektivního občanského práva – nárok. Nárokem rozumíme možnost dovolat se použití státního donucení v případě, že jiný subjekt ve vztahu k subjektu oprávněnému poruší objektivní právo.

Z výše uvedeného je zřejmá právní konstrukce institutu promlčení. Je založena na dvou skutečnostech, které musí být dány kumulativně, tedy současně. První z nich je uplynutí doby stanovené OZ, aniž by v této době bylo právo uplatněno. Druhou pak je vznesení námítky před soudem dlužníkem, v postavení žalovaného. Základním prvkem první zmíněné skutečnosti je promlčecí lhůta, základním prvkem té druhé pak vznesení námítky promlčení. Oběma těmito prvkům jsou v této práci věnovány zvláštní kapitoly.

Naplněním obou kumulativně daných právních skutečností dochází k právnímu účinku promlčení. Považuji za zajímavou odlišnost ve formulaci právního účinku úspěšně uplatněné námítky promlčení dlužníkem mezi stávající právní úpravou a tou novou, která je obsažena v NOZ. Zatímco pozitivní právo spojuje uplynutí promlčecí lhůty pouze s nepřiznáním práva soudem, nová úprava se k této otázce staví poněkud komplexněji, a dle mého názoru, více v duchu soukromého práva. Místo pokynu orgánu veřejné moci (promlčené právo nepřiznat) výslovně obsahuje z hlediska práva soukromého 2 podstatné skutečnosti zahrnuté v rámci právních pravidel do čela úpravy promlčení – zánik povinnosti dlužníka plnit a zachování oprávnění dlužníka plnit (§

3 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek § 1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 408.

609 NOZ). Nově se tak koncepce institutu promlčení přesouvá z doktrinálního pojetí do zákonných ustanovení, což lze chápat z hlediska principu právní jistoty a požadavku jasnosti práva ryze pozitivně. V tomto pojetí se nová úprava inspiruje v některých zahraničních občanskoprávních předpisech, např. v § 242 německého občanského zákoníku (dále jen BGB), anebo čl. III-7:501 Návrhu všeobecného referenčního rámce (dále jen DCFR).⁴

Pro pochopení institutu promlčení je velice důležité mít na paměti, že i přes úspěšně uplatněnou námitku promlčení dlužníkem, i přes ztrátu nárokové složky práva věřitele - toto právo, oslabené o nárok, nezaniká, a v podobě tzv. naturální obligace trvá i nadále. Dle § 455 OZ, obsahujícího výslovný výčet naturálních obligací, mezi něž, jak bylo právě zmíněno, patří i promlčené právo, pak plnění z takovýchto závazků nemůže být kvalifikováno jako bezdůvodné obohacení, nelze ho tudíž z tohoto titulu požadovat zpět.

Danou konstrukci ilustruje rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2480/2007: *„Právo se mění na tzv. naturální obligaci, u níž záleží na rozhodnutí povinného, zda bude dobrovolně plnit nebo nikoli. ...Zůstává jen existující dluh, u něhož sice nic nebrání dlužníkovi v tom, aby věřiteli plnil, jde však jen o plnění dobrovolné.“*

Jinými slovy, dlužník může promlčenou pohledávku po právu splnit (byť i v některých případech aniž by jeho vůle přímo směřovala k cíli plnit promlčenou pohledávku), neboť by se jednalo o plnění toho, co dlužil (plnění debite). Věřitel je pak oprávněn, a povinen takové plnění přijmout z titulu uhrazeného závazku (tzv. soluti retentio).⁵ Za plnění debite se považuje i plnění po zamítavém soudním rozhodnutí v důsledku námitky promlčení, nehledě na případný omyl dlužníka ohledně promlčení. Krajský soud v Brně svým rozhodnutím ze dne 4. 2. 1988 č. j. 16 Co 579/87 stanovil, že i pouhé opomenutí uvést který dluh je plněn, je-li dluhů vícero, může vést k plnění

4 Důvodová zpráva k NOZ. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

5 FIALA, J., KINDL, M a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, s. 104.

debite promlčené pohledávky: „*Jestliže dlužník neuvede při plnění dluhu, který z více dluhů chce plnit, uhradí se dluh nejdříve splatný, třebaže by mohl být i promlčený. V takovém případě se už dlužník nemůže dovolat s úspěchem promlčení dluhu, na který bylo plněno uvedeným způsobem.*“

2.2 HISTORICKÝ VÝVOJ

Promlčení je jedním z tradičních významných institutů soukromého práva. Jeho uplatnění však nalezneme i v oblasti práva veřejného, které ovšem dává přednost příbuznému institutu prekluze.⁶

Počátky promlčení, a s ním i prekluze, je nutno hledat v právu římském, které mělo nesmírný význam pro evropskou právní kulturu obecně. Institut promlčení v něm byl zaveden poměrně pozdě, až v roce 424, konstitucí Theodosia II. Už v původní podobě tento institut obsahoval základní definiční znaky soudobého pojetí: vznik oprávnění vznést námitku promlčení v důsledku marného uplynutí promlčecí lhůty, a zeslabení práva, nikoli jeho zánik, jakožto právní následek promlčení. Délka promlčecích lhůt byla o poznání delší – činila 30 let.

Od roku 1811 do roku 1950 bylo občanské právo na našem území regulováno rakouským občanským zákoníkem (dále jen ABGB), ač nutno poznamenat, že se vznikem samostatného Československa došlo k formální změně v tom smyslu, že již neplatil přímo rakouský zákon jako takový, nýbrž byl poukazem na jeho obsah dán konkrétní obsah československého občanského zákona⁷. Základní rysy institutu promlčení byly shodné se současnou úpravou. Nicméně oproti současnému právnímu stavu byly v tehdejší úpravě obsaženy i některé významné odlišnosti. Jednu z nich představovala délka obecné promlčecí lhůty, která činila 30 let. Od té existovalo množství odchylek v podobě promlčecích dob zvláštních, a to jak kratších, které se

6 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 409.

7 BUREŠ, J., DRÁPAL L. *Přemluva k novému vydání Roučkova a Sedláčkova Komentáře k československému obecnému zákoníku občanskému*. Praha: Codex Bohemia, 1998

vyskytovaly zejména u promlčení práv soukromých (např. pohledávky za dodávku věcí, provedení prací atp.), tak i delších. Ty se uplatňovaly proti určitým privilegovaným osobám (jako je např. stát, nebo některé významné právnické osoby) a činily 40 let. Další významnou odlišností oproti pozitivnímu právu byla možnost si dispozitivně sjednat promlčecí lhůtu kratší, nikoli však delší. Platnost obsahu ABGB na našem území ukončil až občanský zákoník č. 141/1950 Sb. Zavedl tříletou obecnou promlčecí lhůtu a kogentnost úpravy délky promlčecí lhůty (viz § 89 a § 99). Ta bude prolomena nabytím účinnosti NOZ, jehož ustanovení § 630 opět vrátí možnost dispozitivně sjednat promlčecí lhůtu odlišnou, než jakou stanoví zákon. Sjednaná lhůta bude moci být nejenom kratší, jako v případě ABGB, ale i delší. Podrobněji k této problematice viz kapitola 3, podkapitola 3.1.

V rámci historického exkurzu bych se ještě rád zmínil o úpravě právních následků marného uplynutí doby v Hospodářském zákonu, č. 109/1964 Sb. Tato úprava je obsažená ve 4. oddílu I. hlavy zákoníku, a do značné míry reflektuje tehdejší politické poměry. Představuje velký převrat v do té doby již tradiční a poměrně rigidní úpravě promlčení a prekluze. Ve snaze o soulad se socialistickou doktrínou kladl zákonodárce důraz na širokou kogentnost právní úpravy a velmi limitovanou, až eliminovanou autonomii účastníků právních vztahů. Takovému pojetí mnohem lépe odpovídá institut prekluze než institut promlčení. To se zdá být důvodem, proč promlčení nebylo využito a bylo nahrazeno prekluzí. Ustanovení § 130 HZ výslovně stanovuje, že *„práva ze závazkových vztahů mezi organizacemi, která nebyla včas uplatněna u orgánu, který je o nich oprávněn rozhodnout – zanikají“*. Prekluzivní lhůta byla dvojího charakteru – z práv z odpovědnosti za vady o délce 6 měsíců, z práv ostatních pak jednoletá. Za zajímavou považuji koncepci počátku běhu prekluzivní lhůty. Nebyl jím zvolen okamžik, kdy došlo k určité právní události, příp. kdy bylo právo vymahatelné u soudu, nýbrž první den v roce následujícím po roce, ve kterém mohlo být právo vykonáno poprvé. HZ by zrušen dnem účinností zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále jen Obch. Z.), 1. 1. 1992.⁸

8 ČERMÁK, P., Promlčení a prekluze v novém občanském zákoníku. Dostupné z: <http://www.seminar-v-peci.cz/promlčení-a-prekluze-v-novem-obcanskem-zakoniku/>

2.3 VÝZNAM A ÚČEL

Pro komplexní proniknutí do problematiky právního institutu nestačí pouze seznámit se s jeho právní konstrukcí a konstrukčními prvky, nýbrž je důležité pochopit i účel, který zákonodárce sledoval, když institut do právního řádu zařazoval. Tato otázka bývá u tradičních právních institutů, k nimž bezpochyby patří i promlčení, málokdy zodpovězená v důvodové zprávě k právnímu předpisu, v němž je obsažen. O to méně pravděpodobné je, že odpověď nalezneme v samotném právním předpisu. Nezobývá tak, než se obrátit k doktríně.

V tomto kontextu bývají uváděny dvě základní příčiny pro nezbytnost existence institutu promlčení v občanském právu, a v právním řádu vůbec: První vychází ze zásady *vigilantibus iura scriptum sunt* = zákony jsou psány pro bdělé. Jedná se o klasické římskoprávní pravidlo, podle něhož se mocenská ochrana poskytuje pouze těm subjektivním právům, jejichž držitelé o ně pečují a aktivně je vykonávají, a v případě porušení vymáhají.⁹ S tímto pravidlem bezprostředně souvisí i instituty prekluze a vydržení.

Jinými slovy se jedná o stimulaci věřitele k rychlému (včasnému) uplatnění jeho práv.¹⁰ Zastávám názor, že tato motivace věřitele, aby neotálel s uplatňováním svých práv, je žádoucí, ba nezbytná pro stabilitu a určitost občanskoprávních vztahů jako celku, a pro právní jistotu jejich účastníků. Věřitel a dlužník se totiž nikdy nenacházejí ve vakuu, a mnohdy jejich právní vztah ovlivňuje množství dalších osob a právních vztahů. Nejistotu v takovýchto souborech právních vztahů shledávám jako něco, čemu by se zákonodárce měl snažit zamezit, a institut promlčení považuji za jeden z velmi důležitých a účinných prostředků jak tohoto dosáhnout. V duchu tohoto hlediska se o smyslu institutu promlčení vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 26. 11.

9 http://www.iuridictum.pecina.cz/w/Vigilantibus_iura

10 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 408.

2003, sp. zn. 33 Odo 630/2002: „*Jeho cílem je stimulace oprávněného subjektu k tomu, aby vykonal svá práva včas, tj. ve společensky přiměřené době (promlčecí lhůtě) tak, aby po časově neomezenou dobu nebyli dlužníci ohledně svých povinností vystaveni donucujícímu zákroku (tzv. vynutitelnosti) ze strany soudů. Tím institut promlčení v souladu s požadavkem právní jistoty brání existenci dlouhotrvajících občanských subjektivních práv a jim odpovídajících povinností.*“ Zajímavé je z mého pohledu i jiné, trochu odlišné, vyjádření Nejvyššího soudu, nevybočující z rámce pojednávaného hlediska, vyzdvihující však současně ochrannou funkci promlčení. Jedná se o vyjádření, obsažené v rozhodnutí ze dne 29. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2480/2007: „*Promlčení tak chrání dlužníka tím, že jej nenutí, aby po neúměrně dlouhou dobu setrval v nejistotě, zda bude přinucen dluh zaplatit nebo nikoli. Na druhé straně však chrání i zájmy věřitele, protože jej nutí dbát zásady „vigilantibus iura scripta sunt“ a aktivně se snažit o přinucení dlužníka k úhradě dluhu i s pomocí donucení.*“

Druhé zdůvodnění smyslu institutu promlčení je pak spíše procesněprávní povahy. S uplynutím delší doby od momentu, kdy se událost stala, totiž v přímé úměře dochází ke ztížení možnosti dopátrat se skutkového stavu. Důkazy se ztrácejí, znehodnocují, nebo se stávají méně věrohodnými. Z paměti svědků se zcela nebo částečně vytrácí podstatná informace. To vše významně komplikuje důkazní řízení a tím i proces jako takový. Institut promlčení je tak jakousi prevencí proti těmto negativním účinkům plynutí času pro rychlost a plynulost soudního řízení. Jinými slovy je projevem snahy zákonodárce předcházet v konkrétních případech důkazní nouzi.¹¹

Ke dvěma výše uvedeným funkcím institutu promlčení bych rád přidal ještě jednu vlastní úvahu, jejíž základ tvoří názor vyjádřený v německé doktríně, jmenovitě v komentáři k BGB od autorů Barmberger/Roth. V rámci pojednání o účelu promlčení je uvedeno, že institut promlčení spočívá v myšlence, že „*faktický stav, který nebyl po delší dobu napaden, bude v zájmu právní jistoty uznán jako existující právo*“. Tato

11 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 408.

myšlenka byla užita i v 1. svazku předlohy k návrhu Občanského zákoníku pro Německou říši.¹² Existence určitého stavu po dostatečně dlouhou dobu vytváří presumpci odůvodněnosti existence tohoto stavu, což odráží například i institut vydržení. Je proto vhodné, aby zákonodárce stanovil časový rámeček, za jehož hranicemi by presumpce odůvodněnosti existujícího stavu nebyla napadnutelná cestou uplatnění práva věřitele u soudu. Toto pojetí lze jinými slovy formulovat tak, že zákonodárce zařazením institutu promlčení do právního řádu po uplynutí určitého časového úseku (lhůty) „žehná“ existujícímu faktickému stavu. Ten na základě tohoto právního „požehnání“ dostává právní záruku své existence, formou možnosti dlužníka uplatnit námitku promlčení, která se tak stává obranným instrumentem proti útokům na tento „požehnaný“ faktický stav. Zda tuto možnost dlužník v konkrétním případě využije či nikoliv, ponechává zákon v oblasti soukromého práva v souladu se zásadou autonomie vůle jejich subjektů na jejich úvaze a dispozici.¹³

V judikatuře se lze setkat i s negativním vymezením funkce úpravy promlčení v občanském právu. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 24. 7. 2012, sp. zn. Cdo 3337/2010 uvedl, že „*ustanovení občanského zákoníku o promlčení za ustanovení směřující k ochraně spotřebitele považovat nelze*“. Jedná se o případy regulované ustanovením § 262 Obch. Z. To zmírňuje tvrdost obchodněprávní úpravy pro spotřebitele tím, že stanovuje příslušnost ustanovení OZ vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. V takových situacích by se nabízelo i použití úpravy promlčení dle OZ, kde je promlčecí lhůta kratší, a tudíž výhodnější pro spotřebitele v roli dlužníka. Na závěr této kapitoly bych chtěl vyjádřit, z důvodů výše uvedených, mé ztotožnění se s názorem prof. Karla Eliáše, že „*úpravu promlčení je nutno učinit integrální součástí každého právního řádu*“.¹⁴

12 BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Komentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1 Gesamtverzeichnis §§ 1-610*. München: C.H. Beck, 2003, s. 612.

13 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 580.

14 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 408.

3. PŘEDMĚT PROMLČENÍ

3.1 KONCEPCE A FORMULACE PŘEDMĚTU PROMLČENÍ V OZ

Předmětem promlčení mohou být v české právní kultuře pouze práva. Obdobně je koncipován předmět promlčení např. v italském, portugalském, anebo v nám nejbližším, rakouském občanském zákoníku. V daném směru však zdaleka neexistuje mezinárodní jednotnost. Tak např. ve francouzském, španělském nebo ruském občanském právu se promlčují žaloby. Podle pojetí německého nebo polského civilního práva se promlčují nároky, které v pojetí našem zanikají jako právní následek úspěšně vznesené námitky.¹⁵

Ve stávající české úpravě, tedy v OZ, je otázce, jaká práva podléhají promlčení, věnováno výslovně ustanovení § 100 odst. 2, které stroze, a za absence jakýchkoli dalších návazných a zpřesňujících ustanovení určuje, že se „promlčují všechna majetková práva s výjimkou práva vlastnického“. Věta druhá daného ustanovení se pak poněkud nesystematicky zmiňuje o promlčení zajišťovacích prostředků, nikoli však obecně všech, nýbrž pouze práva zástavního. Ustanovení § 100 odst. 3, které normuje nepromlčitelnost práv z vkladů na vkladních knížkách nebo na jiných formách vkladů a běžných účtech za předpokladu trvání vkladového vztahu, nelze považovat za konkretizující ani doplňující, ač by se mu ze systematického hlediska taková role přímo nabízela. Je totiž fakticky derogováno Obch. Z., jakožto předpisem pozdějším a speciálním (bankovní a vkladové účty jsou podle § 708 an. Obch. Z. považovány za obchody absolutní, vztahuje se na ně tedy úprava promlčení dle Obch. Z.), a jeho obsah je tudíž, až na jednu výjimku, bez právního významu. Za tu by se dal považovat jediné nebankovní účet zřízený mezi stranami nepojmenovanou smlouvou podle § 51 OZ.

¹⁵ ELIÁŠ, K.: Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku, *Bulletin advokacie* 1-2, 2011, s. 49

Problematicčnost dané formulace předmětu promlčení spatřuji hned v několika bodech:

1. Slovo „všechna“ je zavádějící, neboť i po vyřazení práva vlastnického ze souboru všech majetkových práv nelze konstatovat, že zbylý soubor práv bezvýjimečně promlčení podléhá. I zde se totiž výjimky vyskytnou. V předpise zvláštním k OZ, v zákoně č. 94/1963 Sb, zákon o rodině (dále jen ZoR), je v § 98 odst. 1 výslovně stanoveno, že promlčení nepodléhá právo na výživné, které má osobně majetkový charakter. Zde je nutno dodat, že toto platí pro právo na výživné jako celek. Odstavec 2 zmíněného § totiž upřesňuje, že práva na jednotlivá opětuující se plnění už promlčení podléhají. Ač to není v OZ explicitně uvedeno, je dána i řada dalších majetkových práv, která se nepromlčují. Zmiňuje se o nich doktrína, nepromlčitelnost dovodila soudní praxe.

Tak se nepromlčuje právo spoluvlastníka požadovat zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (§ 142 odst. 1 OZ), právo na vyklizení bytu a právo vlastníka pozemku požadovat vydání rozhodnutí o vypořádání neoprávněné stavby (§ 135c OZ). Ve všech těchto případech má nárok, kterého by se oprávněný domáhal, původ ve vlastnickém právu. V případě třetího ze jmenovaných práv se soudní praxe v otázce nepromlčitelnosti odvolává rovněž na právní konstrukci tohoto subjektivního práva. Argumentuje tím, že jde o právo žádat soud o vydání konstitutivního rozhodnutí, které však v sobě zároveň neobsahuje právo na konkrétní majetkové plnění ani hmotněprávní nárok, jenž by se vztahoval k žalovanému. Ten vznikne až nabytím právní moci vydaného konstitutivního rozhodnutí soudem. Tuto argumentaci obsahuje jmenovitě rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 432/2002.

Z konstrukce samotného práva vyplývá i nepromlčitelnost práva na zúžení společného jmění manželů (§ 148 odst. 2. OZ). I zde jde o právo na vydání konstitutivního rozhodnutí soudem, k jehož promlčení může dojít pouze

pokud je to v zákoně výslovně uvedeno.¹⁶ Ke změně rozsahu společného jmění manželů pak dochází nabytím právní moci tohoto rozhodnutí ex nunc.¹⁷

Soudní praxe vyslovila názor, že promlčení nepodléhá ani právo věřitele navrhnout soudu, aby určil dobu splnění závazku (§ 564 OZ). Jedná se o případy, kdy splatnost závazku je explicitně dohodnuta tak, že je ponechána zcela na vůli dlužníka, případně závisí na okolnostech, které je s to ovlivnit výhradně on. V těchto případech se jedná o jediný právem poskytnutý instrument věřitele jak se bránit stavu, kdy je patrné, že k tomuto projevu vůle dlužníka nedojde. Promlčitelnost práva podat žalobu na určení doby plnění by se tak přičila samotné povaze tohoto práva. Tato žaloba je svou povahou návrhem soudu, jímž se navrhovatel domáhá vydání konstitutivního rozhodnutí, které nahradí projev vůle dlužníka ohledně doby plnění, v souladu s § 161 odst. 3., zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen OSŘ). Rozhodnutím pak soud určí pouze splatnost, aniž by ukládal povinnosti ohledně splnění závazku samotného.¹⁸ Pro úplnost považuji za vhodné dodat, že s uvedeným pojetím se však část teorie a praxe neztotožňuje, a uvedené právo považuje za majetkové, které by se tudíž mělo promlčet jako každé jiné majetkové právo.

Podle soudní praxe se dále nepromlčuje ani právo namítat absolutní neplatnost právního úkonu. Tento právní stav, kdy není stanovena žádná časová mez, což vyvolává právní nejistotu, je však v teorii kritizován.¹⁹ V této souvislosti je potřeba zmínit nesouhlas části teorie se zařazením práva vznést námitku relativní neplatnosti právního úkonu (§ 40a OZ) mezi práva majetková, a tudíž i s jeho promlčením. Toto zařazení vyplývá mj. ze znění § 865 odst. 4, v jehož formulaci „*Jde-li o právo dovolat se neplatnosti právního*

16 rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 432/2002

17 rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 05. 02. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3515/2006

18 rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 01. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3481/2009

19 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s 591

úkonu z důvodu uvedeného v ustanovení § 40a ..., neskončí se promlčecí lhůta dříve, než...“ se s promlčitelností tohoto práva přímo počítá. V rámci nesouhlasného názoru bývá této koncepci vytýkáno především to, že se nejedná o právo majetkové, resp. že s právem majetkovým být spojeno nemusí. Osobně zastávám názor, že tato promlčitelnost přispívá k právní jistotě, kterou už i tak ohrožuje skutečnost, že právo namítat absolutní neplatnost právního úkonu se nepromlčuje. Z tohoto důvodu považuji tuto promlčitelnost za pozitivní. Obzvláště pak v kontextu znění § 611, 2. věty NOZ, normujícího, že se jiná práva (myšleno jiná než majetková) promlčují, stanoví-li to zákon, neshledávám v této koncepci problém, připustíme-li, že se nejedná o právo majetkové. To už bychom ale míchali dohromady současnou úpravu, a tu budoucí.

Promlčení nepodléhá ani samotné právo uplatnit námitku promlčení.²⁰

2. Z výjimky v podobě nepromlčitelnosti vlastnického práva existuje opět výjimka. Ta je obsažena v § 105 odst.1 ve spojení s § 485 OZ. Z uvedených paragrafů plyne, že oprávněný dědic může žádat na dědici nepravém vydání dědictví pouze v obecné tříleté promlčecí lhůtě, jejíž počátek se odvozuje od právní moci rozhodnutí ukončujícího dědické řízení. Jde o úpravu silně kritizovanou, dle mého názoru oprávněně. Dědictví je totiž podle § 460 OZ koncipováno tak, že k jeho nabytí dochází právní událostí smrti zůstavitele. K tomuto Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 28. 7. 2005, sp. zn. 33 Odo 777/2004, uvedl, že *„k přechodu práv a povinností tvořících předmět dědictví dochází - přes nezbytnost ingerence státu při nabývání dědictví (rozhodné skutečnosti jsou předmětem zjištění před státním orgánem k této činnosti a rozhodování povoláním) - již v okamžiku a bezprostředně smrtí fyzické osoby.“*. Oprávněný dědic, jak vyplývá z uvedeného, se stává už v okamžiku a bezprostředně smrtí zůstavitele vlastníkem dědictví ze zákona, aniž by tento

20 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 591

stav závisel na výsledku dědického řízení. NOZ tuto kontroverzní koncepci § 105 odst. 1 nepřebírá.

3. Ze znění § 101 odst. 2 lze snadnou úvahou dovodit, že jiná než majetková práva se nepromlčují. Promlčení tak nepodléhá práva osobní. Toto platí o osobních právech všeobecných, mezi něž řadíme práva uvedená v § 11n OZ, tedy právo na život, zdraví, občanskou čest a lidskou důstojnost, ale zrovna tak to platí i o osobních právech zvláštních, tedy o právech z duševního vlastnictví. V § 13 odst. 1, a odst. 2 OZ jsou taxativně vyjmenovány prostředky ochrany proti neoprávněným zásahům do těchto práv, kterými jsou právo se domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů, aby byly odstraněny následky těchto zásahů, právo na přiměřené zadostiučinění, a nejev-li se zadostiučinění jako dostačující zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Zatímco však první tři vyjmenovaná práva se nepromlčují, čtvrté právo vyplývající z osobních práv, jmenovitě právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích – ano. Svou satisfakční funkcí peněz se blíží reparační funkci práva na náhradu škody.²¹ Jinými slovy lze říci, že promlčení podléhá majetková složka jinak nepromlčitelných osobních práv.²²

Nutno však poznamenat, že v této otázce ještě donedávna zdaleka nepanovala shoda, a teprve v posledních letech došlo k postupnému sjednocování judikatury soudů. Poměrně žhavé diskuze v této otázce probíhaly zejména mezi Vrchním soudem v Olomouci a Nejvyšším soudem České republiky. Pro názornost si dále dovoluji uvést části rozsudků obou soudů argumentující jejich rozdílné názory. Vrchní soud v Olomouci, od počátku zastávající názor o promlčitelnosti tohoto nároku, ve svém rozhodnutí ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 1 Co 63/2003, uvedl, že je toto právo „jedním z relativně

21 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s.589

22 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459.* Praha: Linde Praha, 2008, s. 418.

samostatných prostředků ochrany..., vzniká tehdy, kdy morální satisfakce jako ryze osobní právo nepostačuje, a byť jde o satisfakci v oblasti nemateriálních osobnostních práv, jeho vyjádření peněžním ekvivalentem způsobuje, že jde o osobní právo majetkové povahy“. Takto jsou pojatá obdobná nemajetková práva na peněžitou kompenzaci, jmenovitě bolestné, ztížení společenského uplatnění, jednorázové odškodnění za usmrcení pozůstalým osobám podle § 444 odst. 3, aj.

Nejvyšší soud naopak vyjádřil názor, že smyslem tohoto nároku je „*dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy. Jde o právní instrument, jehož úkolem je zabezpečit ...ochranu osobnosti fyzické osoby. Nelze je proto vydělit z okruhu nepromlčitelných nemajetkových práv.*“²³. Za sebe musím konstatovat, že s tímto názorem Nejvyššího soudu souhlasím, ač si současně uvědomuji, že celkově toto jeho stanovisko může vést v praxi k nepřiměřeným a nežádoucím důsledkům, kdy právní nástupci zemřelých, v roli oprávněných, se mohou po narušiteli osobních práv zemřelého domáhat náhrady nemajetkové újmy po časově neomezenou dobu.

Na závěr k této problematice je žádoucí pro ucelenost dodat, že i přes to, že Nejvyšší soud poměrně dlouhou dobu zastával konstantní stanovisko o nepromlčitelnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích, ve svém rozhodnutí ze dne 14. 11. 2007 se přiklonil (poprvé) k názoru promlčitelnosti těchto nároků. K dříve vydanému svému rozhodnutí ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007, přiklánějícímu se k opačnému názoru, totiž jako alternativu B připojil výše citované rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 63/2003 ze dne 17. 2. 2004. Následně se s tímto názorem ztotožnil a prosazuje ho i v jiných rozhodnutích.²⁴

23 rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.9.2005, sp. Zn. Cdo 1542/2003

24 PETROVÁ, V., Problematika (ne)promlčitelnosti nemajetkového práva v penězích v souvislosti s ochranou osobnosti. *Zdravotnictví a právo* 6/13, 2009, s. 16-17

4. Úprava promlčení zástavního práva obsahuje pouhou jedinou větu v zákonném ustanovení § 100 odst. 2, věta 2., která zní „*Zástavní práva se nepromlčují dříve, než zajištěná pohledávka.*“ Z takto stručné formulace nezbývá než logickou metodou dovozovat širší právní důsledky, které z ní vyplývají. Takto lze bezpečně dovodit 2 závěry, jimiž jsou teze, že zástavní práva podléhají promlčení a že k promlčení zástavního práva nedojde, dokud se nepromlčí zajištěná pohledávka.

Ke skutečnosti, že zástavní práva podléhají promlčení, bývají v právní teorii vznášeny námitky s ohledem na to, že ze zajišťovacího prostředku, jakým je zástavní právo, nevyplývá povinnost plnění. Nepromlčitelnost zástavního práva by na druhou stranu znamenala nepřiměřené právní důsledky, o nichž již bylo zmíněno v kontextu promlčitelnosti práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Podobně i zde by došlo k nepřijatelnému stavu, kdy věřitel i jeho právní nástupci by se mohli domáhat uspokojení ze zástavy, kterou ani nemusí mít v držbě, po časově neomezenou dobu. Pakliže je dána promlčitelnost zástavního práva, je nutné znát podmínky této promlčitelnosti - počátek a délku promlčecí lhůty. Kromě pravidla stanovícího, že k promlčení nemůže dojít dříve, než se promlčí zajištěné právo, nemá OZ v tomto směru žádnou zvláštní úpravu. Použije se proto úprava obecná, obsažená v § 101 OZ, z níž plyne tříletá obecná promlčecí lhůta, aplikovatelná i v tomto případě. Za počátek běhu promlčecí lhůty se považuje den, kdy právo mohlo být poprvé vykonáno, v případě zástavního práva je to v souladu s § 152 a 165 odst. 1 OZ den kdy, vzniklo právo na uspokojení pohledávky ze zástavy.²⁵

Specifický charakter závazkového práva způsobuje to, že promlčí-li se zástavní právo, nelze ho již vykonat. Právním následkem promlčení je tedy stav, kdy věřitel se již nemůže „úspěšně domoci ani zpeněžení zástavy, ani uspokojení pohledávky z výtěžku zpeněžení zástavy“.²⁶ Fakticky právo přestává existovat, není-li dlužníkem

25 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.2.2008, sp. zn. 21 Cdo 888/2007

26 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.12.2010, sp. zn. 21 Cdo 2185/2009

dodatečně uznáno. Ten se proto může ve smyslu § 80 písm. c) OSŘ domáhat určení, že tu zástavní právo není.

Na závěr tohoto bodu o promlčení závazkového práva v platné právní úpravě bych se chtěl, z důvodu celistvosti podané materie, zmínit o vztahu zajištěné pohledávky a závazkového práva v souvislosti s promlčením. Ten je obecně založen na principu akcesority, který se projevuje v několika ohledech. O jednom z nich, jmenovitě o skutečnosti, že dokud se nepromlčí zajištěná pohledávka, nemůže dojít ani k promlčení zajišťovacího závazkového práva, již bylo pojednáno výše. Dalším takovým principem je pravidlo obsažené v § 170 odst. 1., písm. a) OZ, podle kterého platí, že zánikem pohledávky, která byla zajištěna zástavním právem, zaniká i samo zástavní právo. Jejím promlčením však podle § 170 odst. 2. OZ k tomuto zániku nedochází. Rovněž uznání promlčené zajištěné pohledávky neznamena bez dalšího uznání promlčeného zástavního práva, jimž je pohledávka zajištěna. Tomuto právnímu závěru nasvědčuje i judikatura. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 31. 5. 2011 uvedl, že *„je třeba odlišit mezi uznáním zajištěné pohledávky na straně jedné a uznáním zástavního práva na straně druhé. Jsou-li v době uznání promlčeny jak uznávaný závazek (zajištěná pohledávka) tak i zástavní právo, které uznávaný závazek zajišťuje, nemá uznání závazku samo o sobě žádný vliv na již promlčené zástavní právo.“* Shodně viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1918/2005²⁷. V těchto dvou uvedených ohledech požívá závazkové právo na zajištěné pohledávce relativní nezávislosti.

3.2 NEPROMLČITELNOST VLASTNICKÉHO PRÁVA

Vlastnické právo, jehož obsahem je předmět držet, užívat, požívat jeho plody a nakládat s ním, je nejdůležitější výjimkou z principu promlčitelnosti majetkových práv. Explicitní uvedení této výjimky v oddíle o promlčení, v kontextu absence v něm jiných výjimek, svědčí o váze, kterou zákonodárce přikládá tomuto právu, a tudíž i jeho

²⁷ SVOBODA, K., *Přehled judikatury ve věcech promlčení a prekluze v soukromém právu*, 2. aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 188

nepromlčitelnosti. Jedná se totiž o jedno ze stěžejních občanských práv. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993, o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen LZPS) jej v čl. 11 řadí mezi základní lidská práva a současně v čl. 1 výslovně uvádí, že „základní práva a svobody jsou...nepromlčitelné“. V praxi to znamená, že vlastník se může s úspěchem domáhat upuštění od zásahů do jeho vlastnického práva žalobou po časově neomezenou dobu, tedy kdykoliv od rušebního jednání. Toto platí o obou základních typech žalob na ochranu vlastnického práva – vindikační, tj. na vydání věci, i negatorní, tj. zápůřčí.

Žaloba na vydání věci je cílená na případy, kdy je vlastnické právo porušováno neoprávněným zadržováním věci. Žaloba zápůřčí pak má za cíl odstranění jiných neoprávněných zásahů do vlastnického práva, než je neoprávněné zadržování věci. Předpokladem úspěšnosti žaloby na vydání věci je kromě prokazatelné existence vlastnického práva žalobce i skutečnost, že žalovaný má věc stále v držbě. Není-li již tato skutečnost dána, žalobě na ochranu vlastnického práva vyhovět nelze, a žalobci tak zůstává k dispozici pouze možnost domáhat se náhrady škody.

Otázku promlčitelnosti nároku na peněžitou náhradu při neúspěšnosti vindikační žaloby řešil Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 20. 3. 2001, sp. zn. Cdo 2490/2000. Vyjádřil v něm názor, že takový nárok „nemá již charakter vlastnické žaloby, neboť není způsobilým prostředkem k opětovnému uchopení držby a obnovení výkonu vlastnických oprávnění. Její smysl spočívá v zajištění náhrady za porušení vlastnického práva,...má reparační funkci.“ K této otázce se vyjádřil i Ústavní soud ve svém usnesení sp.zn. I. ÚS 131/00 takto: „Ačkoliv je vlastnické právo vskutku v zásadě nepromlčitelné, náhrada (finanční) za omezení vlastnického práva má charakter peněžité pohledávky. Právní teorie i soudní praxe je jednotná v názoru, že peněžitá pohledávka je vztahem závazkovým, a nikoliv právem věcným, a tudíž ani nemůže požívat ochrany, která je ústavně zaručena právu vlastnickému.“. Toto platí i v případě, kdy se nárok na náhradu škody připojuje k vindikační žalobě ve formě tzv. eventuálního petitu z důvodu procesní ekonomie pro případ, že žalobě na vydání věci z uvedených důvodů nebude možné vyhovět. I v takovém případě má totiž tento nárok stále charakter nároku na náhradu škody a promlčuje se v režimu uvedeném v § 106

odst. 1 OZ, ačkoliv bezprostředně pramení z nepromlčitelného vlastnického práva. Jeho nepromlčitelnost se tak v této souvislosti zdá být relativní.

Je důležité mít na paměti, že ačkoli je vlastnické právo nepromlčitelné, neznamena to, že by plynutím času (a splněním zákonem stanovených podmínek) nemohlo být oslabeno, ba přesněji řečeno zaniknout. Naopak, k relativnímu zániku vlastnického práva dochází jeho vydržením oprávněným držitelem, který tímto okamžikem *uno actu* vlastnické právo nabude.

3.3 KONCEPCE A ZMĚNY FORMULACE PŘEDMĚTU PROMLČENÍ V NOZ

Koncepce předmětu promlčení obsažena v § 100 odst. 2. větě 1. OZ je v zásadě zachována i v NOZ. Dle mého názoru významná a jednoznačně vítaná změna však tkví v podstatně preciznější formulaci předmětu promlčení. Jeho základní určení obsažené v citovaném ustanovení již nově nemá zavádějící charakter slova „všechna“ u okruhu majetkových práv podléhajících promlčení. § 611 NOZ totiž obsahuje důležitý a nezbytný dodatek, „*s výjimkou případů uvedených v zákoně*“, který bohužel chybí v úpravě stávající. Toto základní určení je rovněž doplněno právním pravidlem vztaheným k právům jiného charakteru než majetkového, tedy k právům osobním. To vychází z opačného principu - tato práva se nepromlčují, ledaže by zákon stanovil opak.

Zákonodárce dále znění § 100 odst. 2 OZ výslovně doplňuje o výjimky promlčitelnosti majetkových práv. O některých z těchto výjimek jsem se zmínil výše, v bodě 1. Jmenovitě jde o tato práva:

1. Právo na výživné, uvedené § 613 NOZ. Skutečnost, že NOZ přímo do oddílu 1., dílu III., tedy oddílu o promlčení, zařazuje právní pravidlo první věty § 98 platného ZoR, stanovující nepromlčitelnost práva na výživné jako celku, a současně upřesňuje, že jednotlivá opakující se plnění naopak promlčení podléhají, lze z hlediska přehlednosti úpravy považovat za ryze pozitivní.

2. Právo „*domáhat se rozdělení společné věci*“, uvedené v § 614 NOZ. Tato formulace subsumuje právo spoluvlastníka požadovat zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (dle dikce pozitivního práva, viz § 142 odst. 1 OZ), a současně nevylučuje i jiné případy, například právo na rozdělení pozůstalosti spoludědici. V případě spoluvlastnictví vzniká toto právo již vznikem samotného spoluvlastnictví, v případě spoludědiců pak smrtí zůstavitele. Byť to OZ nikde výslovně nenormuje, i za platnosti stávající úpravy nevyvolává otázka nepromlčitelnosti těchto práv pochybností ani v teorii, ani v praxi. Představa, že by mohlo dojít k promlčení tohoto práva před zánikem spoluvlastnictví, anebo dříve než dojde k rozdělení pozůstalosti, se zdá být přímo absurdní. V tomto směru tak jde pouze o výslovné vyjádření toho, o čem i před platností nové úpravy panuje shoda. Toto vyjádření i dnes zřejmého faktu nicméně nepovažuji za zbytečné, neboť přispívá k jasnosti a jednoznačnosti zákonné úpravy. Obdobnou úpravu obsahuje např. rakouský (v § 1481) nebo španělský (v čl. 1965) občanský zákoník.
3. Právo na zřízení nezbytné cesty, uvedené v § 614 NOZ. Vzniká společně s potřebou nezbytnou cestu zřídit. Svoji existenci odvíjí od této potřeby a po dobu, dokud potřeba trvá, se zásadně promlčet nemůže.
4. Právo na vykoupení reálného břemene, uvedené v § 614 NOZ. Reálné břemeno zavazuje věcněprávně vlastníka věci k tomu, aby něco konal ve prospěch osoby z reálného břemene oprávněné. Protiváhou takového zásahu do osobní i vlastnické svobody je právo vlastníka zatížené věci se z této povinnosti vykoupit. Toto právo vzniká vznikem reálného břemene, ale dokud reálné břemeno trvá, trvá i právo na jeho vykoupení, a tudíž se promlčet nemůže.²⁸

28 Důvodová zpráva k NOZ, s. 721. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

Do oddílu o promlčení je nově zařazeno, a tudíž poprvé legislativně (ustanovením § 612 NOZ) upraveno pravidlo, které stanoví, že práva na odčinění újmy, způsobené na osobních právech, se promlčují. Doposud byla tato otázka řešena pouze v judikatuře a stala se předmětem bujaré diskuze. Více k tomuto viz výše v této kapitole.

Podrobnější je v NOZ i úprava promlčení závazkového práva. Věnuje se mu ustanovení § 615, v němž je znění § 100 odst. 2 věta 3. OZ doplněno několika dalšími konkretizujícími pravidly. Důvodem je snaha eliminovat pochybnosti, které vyvolávalo neurčité znění uvedeného ustanovení OZ. Za přínosné považují především zahrnutí do textu zákona právního názoru, že „*promlčení pohledávky nebrání věřiteli v uspokojení ze zástavy*“ (§ 615 odst. 1 věta 2 NOZ). Touto formulací je vyjádřena myšlenka, že promlčením pohledávky nedochází bez dalšího i k promlčení zástavního práva. Jedině je-li zástavní právo samo o sobě nepromlčené, má věřitel tuto možnost zástavu zpeněžit a uspokojit svou pohledávku z výtěžku zpeněžení zástavy. Samozřejmostí je, že je-li naopak zástavní právo promlčeno – uspokojení ze zástavy možné není. Toto právní pravidlo bylo převzato z § 214 BGB, a bylo dříve obsaženo i v § 177 zákoníku mezinárodního obchodu.

Další právní pravidlo, které bylo nově zařazeno do oddílu o promlčení, konkrétně do § 615 odst. 2 NOZ určuje, že „*Zástavní právo se nepromlčí, dokud má zástavní věřitel movitou zástavu u sebe, popřípadě dokud ji pro něho opatruje třetí osoba.*“ Je otázkou, zda se jedná o výjimku z promlčitelnosti zástavního práva, která by byla velkou novinkou. Skutečnost, že se závazkové právo, jakožto právo majetkové, zásadně promlčuje totiž ani u odborné veřejnosti, ani v soudní praxi nevzbuzuje žádných pochybností. Druhou možností je, že se jedná pouze o možnost zástavního věřitele uspokojit se z movité zástavy i v případě, že zástavním právem zajištěná pohledávka se promlčela. Za koncepčně přijatelnější považují tuto druhou alternativu, která se nehlásí k průlomové senzaci, ba naopak vychází klasického pojetí, které již bylo obsahem

právní úpravy ve vládním návrhu československého občanského zákoníku z roku 1937, nebo občanského zákoníku z roku 1950.²⁹

Co se týká promlčení a jeho režimu staví NOZ zadržovací právo věřitele naroveň právu zástavnímu. Vzhledem ke stejným funkcím obou zajišťovacích prostředků, mezi něž lze zařadit funkci zajišťovací a uhrazovací, se tato koncepce zdá být racionální a bez výhrad.

29 PELECH, J., Pár poznámek k promlčení zástavního práva a jím zajištěné pohledávky z pohledu de lege lata a de lege ferenda, *Právní rozhledy* č. 8, 2010, s. 295-297

4. PROMLČECÍ LHŮTA

4.1 CHARAKTERISTIKA

Promlčecí lhůta, svojí podstatou zákonem stanovený časový úsek, je, jak již bylo zmíněno výše, jedním ze základních konstrukčních prvků institutu promlčení. Teprve po uplynutí tohoto časového úseku, aniž by v jeho průběhu bylo právo věřitelem uplatněno, vznikne dlužníkovi oprávnění vznést námitku promlčení, na jejímž základě se právo může promlčet a přestat být vymahatelné. Vzhledem k uvedenému právnímu následku, zejména z hlediska požadavku právní jistoty, je tak nesmírně důležité, aby byly právem stanoveny jasné mantinely ohledně její délky, počátku běhu a podmínek, za nichž se staví a přerušuje. Tato kapitola se věnuje právnímu zakotvení těchto mantinelů *de lege lata* i *de lege ferenda*.

V OZ je promlčecí lhůta koncipována zásadně dvojitým způsobem, jako obecná a zvláštní. Podle ustanovení § 101 OZ je obecná promlčecí lhůta tříletá. Označení „obecná“ je na místě, neboť se uplatní vždy tam, kde není v konkrétním případě stanoveno jinak, tedy chybí-li úprava speciální. V jednotlivých právních řádech se délka obecné promlčecí lhůty může lišit. V již zmíněném římském právu byla tato lhůta o délce 30 let. Není bez zajímavosti, že v německém občanském právu došlo ke změně délky obecné promlčecí lhůty z oněch 30 let na současné 3 roky teprve v roce 2002 novelou BGB, nazývanou *Schuldrechtsmodernisierungsgesetz*,³⁰ a v rakouském občanském zákoníku je dle § 1478 ABGB její délka stále třicetiletá.

Kromě rozlišení na obecnou a speciální se promlčecí lhůta rozlišuje na subjektivní a objektivní, z hlediska toho, zda začátek jejího běhu závisí na vědomosti oprávněného o právu či nikoli. Běh subjektivní promlčecí lhůty vyžaduje vědomost o existenci práva ze strany oprávněného a jeho počátek se váže na okamžik, kdy se

30 LEIPOLD, D., *BGB I Einführung und Allgemeiner Teil*. 2. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, s 404.

oprávněný subjekt o rozhodné skutečnosti dozvěděl. Na rozdíl od toho se objektivní promlčecí lhůta počítá od jisté objektivně určitelné a zjistitelné skutečnosti zcela nezávisle na subjektivním vědomí subjektů. Ve stávající úpravě zcela převažuje objektivní charakter promlčecích lhůt. Koncepce, kdy je zavedením subjektivních promlčecích lhůt tento monopol doplněn, a vlastně narušen, je pro OZ zcela ojedinělá, a uplatní se pouze u nároků z náhrady škody a bezdůvodného obohacení (§ 106 a § 107 OZ). V úpravě nové z tohoto hlediska dochází k velké změně, spočívající v tom, že se pojetí koexistence subjektivní a objektivní promlčecí lhůty uplatní na všechna promlčitelná práva, nestanoví-li zákon v konkrétním případě něco jiného. Obě lhůty nejsou ve svém běhu na sobě závislé. Vzájemný vztah je určen tím, že uplyne-li jedna z nich, právo se promlčí, aniž by musela doběhnout i ta druhá. Objektivní promlčecí lhůta je zásadně vždy delší než ta subjektivní a platí, že je ji nutno brát jako nejzazší mez, kterou nelze v žádném případě překročit. Jinými slovy, promlčecí lhůta subjektivní nemůže skončit později než promlčecí lhůta objektivní. Tím pádem, pokud by začátek subjektivní promlčecí lhůty nastal až po uplynutí objektivní promlčecí lhůty, nepočala by běžet vůbec, neboť by již došlo k promlčení práva právě na základě uplynutí objektivní promlčecí lhůty. Právní následek v podobě promlčení má tedy subjektivní promlčecí lhůta pouze v případě, že skončí před uplynutím promlčecí lhůty objektivní. Právo se promlčí uplynutím kterékoli ze zmíněných promlčecích lhůt.³¹

NOZ nově rozlišuje dvě obecné promlčecí lhůty – subjektivní a objektivní. Oproti současnému chápání OZ subjektivní promlčecí lhůty jako lhůty ryze speciální povahy tak dochází k podstatnému posílení role požadavku vědomosti o právu. To odpovídá obecnému vývoji v právu jako takovém ve směru antropocentrického chápání. Důvod je nasnadě - adresátem práv a povinností je člověk, který práva využívá a povinnosti plní. Aby tak mohl činit, musí mít o jejich existenci povědomost. Nemá-li znalost o právu, lze po něm pak jen těžko požadovat, aby je uplatňoval či vymáhal.³²

31 ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. 1. Díl.*, 5. jubilejní vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, s. 259

32 TICHÝ, L., Promlčení, *Bulletin advokacie*, č. 1-2, 2011, s. 43 an

Délka subjektivní obecné promlčecí lhůty je podle ustanovení § 629 NOZ tříletá. Je počítána ode dne, kdy se oprávněný dozvěděl (nebo měl a mohl dozvědět, ale z vlastní nedbalosti se nedozvěděl) o okolnostech podstatných pro uplatnění jeho práva.³³ Není-li tato vědomost dána, případně nastane-li později, promlčí se dle dikce § 629 odst. 2. NOZ každé promlčitelné majetkové právo nejpozději ve lhůtě 10 let.

V některých případech se namísto obecné promlčecí lhůty uplatní promlčecí lhůta zvláštní. Ta může být jak delší, tak i kratší než promlčecí lhůta obecná. Ta kratší je stanovena na jeden, dva, nebo výjimečně i 3 roky, delší je pak vždy desetiletá. Mezi případy, v nichž je aplikována desetiletá promlčecí lhůta, patří taxativně vyjmenovaná práva. Podle § 110 odst. 1 OZ jsou to práva přiznaná pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu (tzv. adjudikovaná práva) a práva dlužníkem písemně uznaná co do důvodu a výše. V obou případech se setkáváme s institutem přerušení (přetržení) běhu původní promlčecí lhůty, na niž na základě jedné z výše uvedených právních skutečností navazuje nová, právě desetiletá, promlčecí lhůta. Podrobněji k tomuto viz podkapitola 4.3. této kapitoly.

V souvislosti s tzv. adjudikovanými právy považují za nezbytné vymezit jaká rozhodnutí soudu, případně jiného orgánu do této skupiny patří. Ve svém rozhodnutí ze dne 27. 4. 2011 sp. zn. 33 Cdo 190/2011 Nejvyšší soud tato práva charakterizoval takto: „*Rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu je třeba rozumět jen takové rozhodnutí, kterým se přisuzuje určité právo (judikátní pohledávka) a které je způsobilým titulem pro výkon rozhodnutí (exekuci).*“ Desetiletá promlčecí lhůta se tak uplatní pouze u práv z konstitutivních rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu, nikoli u práv, která jsou pouze konstatována rozhodnutími deklaratorními.

V souvislosti s uznáním práva § 110 odst. 1. OZ neupřesňuje, o jaká práva konkrétně se jedná. Z dikce ustanovení, užívajícího formulaci „*uznání dlužníkem co do důvodu a výše*“, a celkově z povahy věci, je však patrné, že se jedná o uznání obligačního závazku neboli dluhu. Aby tento jednostranný právní úkon byl platný,

33 ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/Elias_Navrh_upravy_promlцени.doc.

musí být splněny obecné požadavky pro platnost právního úkonu, normované § 34 an. OZ, a také požadavky specifické. Mezi ty patří podle § 558 OZ a právě i podle § 110 odst. 1 OZ, který mj. stanovuje požadavky pro to, aby uznání dluhu mělo právní následky v něm uvedené (tedy přerušení původní promlčecí lhůty a začátek běhu nové desítilété) – písemná forma, jejíž nedodržení způsobuje neplatnost právního úkonu po formální stránce podle § 40 odst. 1 OZ. Po obsahové stránce je pak nutné, aby uznání bylo učiněno co do důvodu a výše. Není bez zajímavosti, že tento požadavek povinné identifikace závazku vytváří obligatorně kauzální povahu tohoto právního úkonu, na základě čehož vybočuje z obecné zásady vyjádřené v § 495 OZ.³⁴ Podle věty první citovaného ustanovení totiž *„Platnosti závazku nebrání, není-li vyjádřen důvod, na základě kterého je dlužník povinen plnit.“* Je mu třeba rozumět tak, že v uznání je co do důvodu nezbytné uvést ať už výslovně důvod uznávaného dluhu, anebo alespoň odkaz na upomínku věřitele, nebo jiný dokument, v němž je důvod dluhu výslovně uveden.

Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 33 Odo 493/2005 se nejedná o identifikaci *„z hlediska právního důvodu, nýbrž z hlediska jeho skutkového vymezení tak, aby je nebylo možno zaměnit s případným jiným nárokem osoby, jíž je uznávací úkon adresován.“* Co do výše je pak nezbytné uvést vyčíslení výše dluhu výslovně, anebo alespoň takovým způsobem, aby byla tato výše objektivně určitelná (např. formou odkazu na cenu obvyklou, nebo určenou znaleckým posudkem). Obě zmíněná hlediska obsahového požadavku musí být dána bez výhrad. V opačném případě, je-li například dluh dlužníkem uznán co do důvodu zcela, avšak co do výše jen částečně – nastanou právní účinky uznání podle § 110 odst. 1 OZ, tedy účinky přetržení promlčení, jen ohledně uznané výše, zatímco ohledně zbytku pokračuje plynout původní promlčecí lhůta.³⁵

V souvislosti požadavků pro vznik právních účinků uznání dluhu je nezbytné si uvědomit rozdíl mezi režimem ustanovení § 558 OZ, normujícího platnost zajištění

34 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459.* Praha: Linde Praha, 2008, s. 439

35 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2. Vydání.* Praha : C. H. Beck, 2009, s. 617

závazku uznání dluhu, tedy vzniku vyvratitelné domněnky existence závazku, a režimem ustanovení § 110 odst. 1 věta 2., zabývajícího se vznikem nové promlčecí lhůty, jakožto právního účinku uznání práva. Tento druhý uvedený režim je podstatně méně přísný, a zdaleka nevyžaduje platnost úkonu uznání dluhu ve smyslu § 558 OZ. Rozdíl tkví hned ve dvou směrech. Jednak tato volnější koncepce nevyžaduje příslib zaplacení dluhu dlužníkem. S tímto závěrem se lze setkat v judikatuře Nejvyššího soudu. Ten se v odůvodnění svého rozsudku ze dne 14. 9. 2006, sp. zn. 33 Odo 1039/2004 k tomuto vyjádřil takto: *„Pokud písemný projev vůle dlužníka obsahuje uznání dluhu co do důvodu i výše a absentuje v něm výslovný příslib zaplacení dluhu, je důsledkem tohoto úkonu pouze přetržení promlčecí lhůty podle § 110 odst. 1 věty druhé OZ a vyvratitelná právní domněnka trvání dluhu ve smyslu § 558 OZ nevznikne.“* V tomtéž odůvodnění rozsudku se Nejvyšší soud vyjádřil i k druhému rozdílu mezi zmíněnými režimy, kterým je skutečnost, že podle § 110 odst. 1 OZ není pro platnost uznání promlčeného práva nezbytné vědomí dlužníka o tom, že jím uznávané právo je již nevymahatelné. V již citovaném odůvodnění rozsudku Nejvyšší soud poznamenal, že *„...pokud dlužník o promlčení nevěděl, uznání dluhu právní následek v podobě této domněnky nemá (i tak však dojde k založení běhu nové promlčecí lhůty podle § 110 odst. 1 OZ).“*

Na závěr k tématu vzniku nové desetileté promlčecí lhůty uznáním práva podle § 110 odst. 1 bych chtěl poznamenat, že účinky uznání dluhu hlavním dlužníkem se vztahují na případného ručitele, pouze pokud s tím tento výslovně souhlasí. Platí totiž zásada, že bez souhlasu ručitele nelze zhoršovat jeho právní pozici.³⁶ Tento právní závěr je k naleznutí i v judikatuře. Tak Krajský soud v Českých Budějovicích v rozsudku ze dne 07. 9. 1989, sp. zn. 6 Co 1008/89 stanovil, že *„na právo ručitele dovolat se promlčení vůči věřiteli dlužníka po uplynutí promlčecí lhůty podle § 101 OZ nemá vliv písemné uznání dluhu dlužníkem podle ustanovení § 110 odst. 1 OZ.“* Zdůraznil, že uznání dluhu co do důvodu a výše ze strany dlužníka je změnou pro

36 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 2. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 618

ručitele nevýhodnou, zhoršující jeho postavení, a tudíž i ocitající se v rozporu se zákonnou úpravou právního postavení ručitele.

Další skupinou práv, podléhajících promlčení ve speciální desetileté promlčecí lhůtě, jsou podle § 109 OZ práva odpovídající věcnému břemenu. Specifikem této skupiny práv v souvislosti s institutem promlčení je skutečnost, že na rozdíl od jiných promlčitelných majetkových práv, která se promlčí, nebyla-li po určitém zákonem stanovenou dobu uplatněna u soudu, se tato práva promlčí, nebyla-li po určitém dobu oprávněným vykonávána. Tato koncepce je v režimu promlčení jedinečná. Obdobně jako u předchozích dvou zmíněných skupin práv se speciální, desetiletou, promlčecí lhůtou, i zde se setkáváme s institutem přetržení promlčecí lhůty. I zde si dovoluji učinit odkaz na podkapitulu 4.3. věnovanou této problematice.

Taxativní výčet práv podléhajících promlčení ve lhůtě 10 let lze završit v souladu s § 106 odst. 2, 3 a § 107 odst. 2 OZ nároky z náhrady škody a bezdůvodného obohacení, za předpokladu, že ke škodě, případně k bezdůvodnému obohacení došlo úmyslně. Jedná se však o lhůtu toliko objektivní, tedy nezávislou na vědomosti oprávněného ohledně jeho nároku. Došlo-li k těmto protiprávním stavům z nedbalosti, je objektivní lhůta tříletá. Ta subjektivní je pak pouze dvouletá. Dle názoru prof. Švestky je délka této subjektivní promlčecí lhůty nepřiměřeně krátká, což je v rozporu s ochrannou funkcí úpravy náhrady škody vůči oprávněnému. Je příliš krátká i v komparaci s ostatními evropskými právními úpravami.³⁷ Žádoucí změnu v tomto směru dozná úprava NOZ, která posiluje ochrannou funkci úpravy náhrady škody i bezdůvodného obohacení vůči oprávněnému. Subjektivní lhůta je nově tříletá - uplatní se zde obecná subjektivní lhůta podle § 629 odst. 1 NOZ. Změny v podobě prodloužení se dotkly i lhůt objektivních, což osobně považuji za ještě větší pozitivum nové úpravy. Jistě se tímto sníží počet případů, kdy poškozený své nároky z náhrady škody nebo bezdůvodného obohacení neuplatnil, neboť se v poměrně krátké objektivní promlčecí lhůtě nestačil dozvědět o existenci protiprávního stavu. § 636 a § 638 NOZ prodlouží objektivní promlčecí lhůtu pro tyto nároky, vznikly-li z nedbalosti povinného na

37 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 603

obecnou délku 10 let, a vznikly-li úmyslně – dokonce na 15 let, což je zároveň nejdelší zvláštní objektivní promlčecí lhůta v nové úpravě vůbec.

NOZ přejal ze současné úpravy koncepci ustanovení § 106 odst. 2 OZ. Jmenovitě se jedná o pravidlo, podle něhož se náhrada škody způsobené na zdraví promlčuje pouze v subjektivní promlčecí lhůtě. Formulace tohoto pravidla je v nové úpravě, v níž je zakotveno ve zvláštním odstavci, v ustanovení § 636 odst. 3 NOZ, o něco přehlednější a je rozšířeno o škody na životě a na svobodě. Smyslem této koncepce je účinně se vypořádat se zvláštní povahou těchto škod, a i přes ni zajistit poškozeným účinnou ochranu. Tato jejich zvláštní povaha, s níž zákonodárce při zařazování právního pravidla do obou úprav správně počítal, spočívá v tom, že škodlivý následek se u škod zejména na zdraví může dostavit i v delším časovém horizontu. Pokud by platila objektivní promlčecí lhůta – mohla by skončit dříve, než se škodlivý následek projeví, tedy než se o něm poškozený vůbec dozví. Dle mého názoru je to rovněž projev vztahu zákonodárce vůči lidskému zdraví a životu jako k té nejvyšší hodnotě vůbec, k hodnotě, která vyžaduje nejvyšší stupeň ochrany. Ten je nyní v nové úpravě posílen i prodloužením subjektivní promlčecí lhůty o jeden rok. Aby nedocházelo k nežádoucímu protahování uplatnění nároku z těchto škod, užije se subjektivní promlčecí lhůty, která k tomuto účelu zcela postačuje. V této souvislosti považuji z hlediska úplnosti za nezbytné se zmínit o názoru soudní praxe, že „každý z dílčích nároků ze škody na zdraví se promlčuje samostatně a může se odvíjet od různých počátků promlčecí lhůty.“³⁸ Za tyto dílčí nároky se pak považují i jednotlivé složky práva na náhradu škody, tedy jednotlivá práva z odpovědnostního vztahu z náhrady škody, jako např. náklady léčení, ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti a po jejím skončení, resp. invaliditě, bolestné, odškodnění za ztížení společenského uplatnění nebo jednorázové odškodnění při usmrcení.

Režim silnější právní ochrany u náhrady škody se uplatní rovněž, pokud byla škoda způsobena korupčním jednáním škůdce. Do současné úpravy se toto pravidlo dostalo pod vlivem Občanskoprávní úmluvy o korupci ze Štrasburku z roku 1999,

38 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1089/2006

zákonem č. 136/2002 Sb., který rozšířil § 106 odst. 1, 2 OZ o další odstavec 3. Ve smyslu citovaného ustanovení se korupčním jednáním rozumí poskytnutí, nabídnutí nebo přislíbení úplatku-jiným než poškozeným, anebo přímé nebo nepřímé vyžadování úplatku od poškozeného. Nároky ze škod, způsobených porušením právní povinnosti v důsledku tohoto korupčního jednání, se promlčí ve tříleté subjektivní lhůtě, tedy v o rok delší lhůtě, než nároky z ostatních majetkových škod. Objektivní promlčecí lhůta je pak u těchto nároků totožná s ostatními úmyslně způsobenými škodami, je tedy desetiletá, což je výslovně vyjádřeno v rámci citovaného ustanovení, ač by nemuselo být. Lze si jen stěží představit, že by takto způsobené škody mohly být způsobeny jinak než úmyslně. NOZ v této otázce žádné změny nepřináší, pomineme-li to, že jí není věnováno žádné zvláštní ustanovení. Platí tak obecný režim promlčení pro nároky z náhrady škody.

Aby byl nabídnutý souhrn zvláštních promlčecích lhůt v současné občanskoprávní úpravě kompletní, zbývá se již zmínit pouze o promlčecí lhůtě jednoleté. Ta se dle § 108 OZ uplatní u práv z přepravy, s výjimkou práv na náhradu škody u přepravy osob, pro niž platí § 106 OZ. Tato velmi krátká promlčecí lhůta bývá zdůvodňována neúnosností pro dopravce schovávat listinné doklady důležité pro případné spory, se zřetelem k hromadnosti dopravy a početnosti případů.³⁹ Tento argument se v současné době ovšem zdá být velice snadno zpochybnitelný. I mnozí jiní podnikatelé, odlišní od dopravců, totiž poskytují své služby hromadně, přesto však musí uschovávat doklady pro případné spory po podstatně delší dobu. Dle důvodové zprávy k NOZ je taková koncepce v rozporu s čl. 4 odst. 3 LZPS. Z výše uvedených důvodů nebyla tato konstrukce převzatá NOZ, a práva z přepravy nově budou podléhat promlčení v obecné objektivní i subjektivní lhůtě.

Kromě již zmíněných speciálních promlčecích lhůt zavádí NOZ i několik speciálních promlčecích lhůt dalších, které se většinou projevují absencí promlčecí lhůty subjektivní. Taková práva pak podléhají promlčení ryze v té objektivní, desetileté. Mezi tato práva patří např. právo zapsané do veřejného seznamu (§ 631

39 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 613

NOZ), právo z věcného břemene (§ 633 NOZ), právo na pojistné ze životního pojištění (§ 635 NOZ), dlužníkem uznané právo (§ 639 NOZ), anebo právo přiznané orgánem veřejné moci (§ 640 NOZ). Rovněž se zde nově setkáváme s jakýmsi ochrannými lhůtami v určitých situacích odkládajícími konec běhu promlčecí lhůty. Pro účely této práce je budu nadále jmenovat lhůtami ochrannými. Jedná se o, dle mého názoru, velice vítanou koncepci, neboť následkem některých právních události dochází ke ztížení možnosti věřitele právo uplatnit a právo se promlčí, dříve než se tuto překážku podaří odstranit. Může to být například z důvodu toho, že věřitel nezná a nemůže bezpečně zjistit osobu právního nástupce dlužníka v případě jeho smrti, ať už je dědic neznámý, nebo zpochybňuje-li se platnost závěti či platnost prohlášení o vydědění, anebo pokud o dědictví vede spor několik osob atd. Takové situace řeší ustanovení § 643 odst. 1 NOZ tím, že připouští konec promlčecí lhůty nejdříve šest měsíců od okamžiku přechodu povinnosti na dědice. Obdobně koncipovanou konstrukcí vůči věřiteli, normovanou odst. 2 citovaného článku NOZ, je případ, kdy se dodatečně objeví majetek zaniklé právnické osoby, z důvodu čehož je následně obnovena. Třetím případem výskytu takové ochranné lhůty je koncepce směřující k ochraně zástavního dlužníka, a poskytující jemu lhůtu o minimální délce šesti měsíců na to, aby své právo vůči dlužníkovi uplatnil po tom, co za něj věřitel splnil.

Na závěr této podkapitoly věnované délce promlčecí lhůty bych se chtěl zmínit o otázce kogentnosti, respektive dispozitivnosti a její úpravy v občanském právu. Právě ta totiž účinností NOZ dozná významné změny spočívající v tom, že již přes půl století zakotvená kogentnost délky promlčecí lhůty v občanském právu bude odstraněna. Průlomovou novinku NOZ přináší v ustanovení § 630 odst. 1, jimž stanoví, že si strany mohou ujednat kratší nebo delší promlčecí lhůtu, než stanoví zákon. Z povahy věci vyplývá, že takto odlišně od zákonné úpravy lze stanovit pouze subjektivní promlčecí lhůtu, vyžadující vědomost oprávněného. Důvodová zpráva v pasáži k dotyčnému ustanovení poznamenává, že opačná konstrukce by byla v rozporu se zásadou spravedlnosti. S tímto názorem se nelze neztotožnit, ač se domnívám, že tento rozpor platí pouze v případě zkrácení objektivní promlčecí lhůty, nikoli pokud by se prodloužila.

Obecně změna směrem k dispozitivnosti se ukazuje být zcela v duchu soukromého práva a jejího stěžejního principu autonomie vůle. Ten v této otázce převážil nad požadavkem právní jistoty, který byl sledován kogentní povahou úpravy, nikoli však pochopitelně zcela. Zákonodárce tak současně zavádí jistá omezení, která by se dala charakterizovat jako věcná, časová a osobní. Z věcného hlediska jsou z možnosti individuálního ujednání promlčecí lhůty vyloučená práva na plnění z újmy na zdraví, životě a svobodě, anebo vzniklá z úmyslného porušení povinností (§ 630 odst. 2 NOZ). Inspiraci našla tato koncepce v § 202 BGB, a v čl. III.-7.601 odst. 2 DCFR. Z časového hlediska se zdálo být vhodné stanovit hranice, z nichž by nebylo možné vybočit. Dolní hranice byla stanovena na jeden rok, po vzoru DCFR, horní pak na patnáct let (§ 630 odst. 1 NOZ), shodně s nejdelší objektivní promlčecí lhůtou, kterou NOZ zná. Osobní hledisko určilo „slabší stranu“ jako okruh osob, v jejichž neprospěch nelze ujednání učinit (§ 630 odst. 2 NOZ). Skutečnost, která ze stran je tou slabší, vyplývá z povahy věci, existuje-li mezi stranami faktická nerovnováha z hlediska obhajování a uplatňování osobních zájmů, a jeví se být vyvratitelnou právní domněnkou. Tato koncepce u mě vyvolává jisté pochybnosti, zda i přes velmi pečlivě a vhodně stanovené mantinely nebude zneužitelná, případně zda nepovede k četným sporům o platnost ujednání jako takového, a tudíž ke snížení tolik žádoucí právní jistoty.

4.2 POČÁTEK BĚHU PROMLČECÍ LHŮTY

Lhůtu, jejíž uplynutí s sebou nese právní následky, nestačí upravit pouze co do délky, nýbrž je ji nutné vymezit i co do okamžiku, kdy tato délka počíná plynout. Aby tedy bylo určeno, zda k promlčení práva došlo či nikoli, je rovněž nesmírně důležité stanovit rozhodný okamžik pro počátek běhu této lhůty. OZ, stejně jako v případě délky promlčecí lhůty, koncipuje i úpravu počátku jejího běhu jak obecně, tak i speciálně.

Obecná úprava obsažená v § 101 OZ je koncipována tak, že není-li v zákoně stanoveno jinak, začíná promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy bylo možné právo vykonat poprvé. Za takový je považován den, kdy mohlo být právo poprvé uplatněno u soudu,

jinými slovy den, kdy mohla být poprvé podána žaloba. Z tohoto důvodu je počátek promlčecí lhůty nazýván latinským výrazem *actio nata*, neboli zrozená žaloba.⁴⁰

Nejčastěji tento okamžik nastává den po dni splatnosti pohledávky, nebo den následující po dni, kdy dlužník nesplnil, ačkoli splnit, nebo alespoň začít s plněním, měl. Splatnost může být určena dohodou, právním předpisem nebo rozhodnutím soudního či jiného orgánu. V případě, že splatnost dluhu nebyla stanovena ani jedním z uvedených způsobů, je dle § 563 OZ dlužník povinen splnit dluh první den poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán. Věřitel je tedy sám fakticky oprávněn vyvolat splatnost dluhu, a to formou výzvy, a nic mu nebrání takto učinit ihned den následující po dni sjednání dluhu na dobu neurčitou. V dané konkrétní situaci došla judikatura (srov. R 28/1984) k závěru, že promlčecí lhůta tohoto dluhu nezačne běžet splatností, nýbrž ve většině případů – dříve, tj. okamžikem, kdy ji věřitel mohl prvně vyvolat. Jak již bylo naznačeno takovým *actio nata* je den následující poté, kdy dluh vznikl. Toto pojetí částečně kompenzuje silnější postavení věřitele v případě, kdy splatnost dluhu vůbec nebyla stanovena. Pokud by tomu tak nebylo a běh promlčecí lhůty by byl vázán na splatnost pohledávky, vedlo by to k možnosti oddálit či úplně vyloučit možnost promlčení pohledávky ze strany věřitele, což by bylo v rozporu s účelem institutu promlčení.⁴¹ Vzhledem k tomu, že se nejedná o subjektivní promlčecí lhůtu, nemá žádný vliv, pokud se věřitel o vzniku svého práva nedozvěděl. Zcela odlišná je situace, normovaná § 564 OZ, kdy je doba plnění ponechána na dlužníkovi. Jediným prostředkem jak splatnost vyvolat je zde návrh věřitele soudu, aby ji určil. Běh promlčecí lhůty tak začne, pouze pokud soud takto učiní, a to dnem následujícím po uplynutí lhůty splatnosti, určené pravomocným rozhodnutím soudu.⁴²

Není-li předmětem závazku něco dát či konat (*dare, facere*), jak bylo uvedeno shora, nýbrž spočívá-li plnění v povinnosti něčeho se zdržet nebo nekonat, nastane *actio nata* prvním dnem porušení této povinnosti ze strany povinného.

40 FIALA, J., KINDL, M a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, s. 107

41 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 1. 2011, sp.zn. 33 Cdo 2634/2008

42 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 597

Obecná úprava počátku promlčení je v OZ, stejně jako v případě úpravy délky promlčecí lhůty, doplněna několika zvláštními ustanoveními, tedy právními pravidly, které pro vybrané situace výslovně stanovují, kdy k *actio nata* dojde. Tak při reklamaci, tedy řečeno ve smyslu § 102 OZ - u práv, která musí být uplatněná nejprve u právnické nebo fyzické osoby, dojde k *actio nata* dnem, kdy bylo právo takto uplatněno. Jinými slovy, promlčecí lhůta ohledně těchto práv začne běžet dnem, kdy bylo právo reklamováno u povinného. Smyslem je umožnit uspokojení nároku smírným řešením, a tím i předcházet zbytečným žalobám.⁴³ V této souvislosti považuji za nesmírně důležité to, že na tato práva se vztahuje ustanovení § 583 OZ, tedy že jejich uplatnění u fyzické nebo právnické osoby musí být uskutečněno v určité lhůtě, nikoli však promlčecí, nýbrž prekluzivní. Nedojde-li k tomu - právo zanikne, promlčecí lhůta tedy již nepoběží. Mezi taková práva patří například nárok ze škody na vnesených a odložených věcech, který musí být uplatněn u provozovatele do 15 dnů ode dne, kdy se poškozený o škodu dozvěděl, anebo právo na slevu z nájemného, které je nutno uplatnit u pronajímatele v prekluzivní lhůtě šesti měsíců.⁴⁴

Pokud bylo plnění dohodnuto ve splátkách, předmětem nároku věřitele vůči dlužníkovi bude vždy jednotlivá splátka. Promlčecí lhůta tak podle § 103 OZ běží vždy ohledně každé jednotlivé splátky ode dne následujícího po dni její splatnosti. Je-li však dojednána pro nesplnění jednotlivé splátky splatnost celého dluhu, což umožňuje ustanovení § 565 OZ, začne dnem následujícím po splatnosti této splátky běžet promlčecí lhůta pro celý zbytek dluhu. Neuplatní-li věřitel do splatnosti další splátky vůči dlužníkovi právo na zaplacení celého zbytku dluhu, o toto právo přijde, a nadále má nárok opět pouze na plnění dle jednotlivých splátek. Promlčecí lhůta poběží opět zvlášť pro každou splátku dle výše uvedeného pravidla.

Další z práv, jehož počátek promlčecí lhůty je koncipován speciálně, je upraveno kritizovaným ustanovením § 105. Jedná se o právo oprávněného dědice na vydání

43 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 426.

44 FIALA, J., KINDL, M a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, s. 104.

dědictví. To se začíná promlčovat ode dne právní moci rozhodnutí, jimž bylo dědické řízení skončeno.

Nároky ze škod a bezdůvodného obohacení se začínají promlčovat v subjektivní lhůtě od okamžiku nabytí skutečné vědomosti ze strany oprávněné osoby o daném protiprávním stavu a o odpovědné osobě. Objektivní lhůta pak začíná běžet ode dne vzniku škodné události, resp. ode dne, kdy došlo k bezdůvodnému obohacení. V této souvislosti, obzvláště co se týká počátku běhu promlčecí lhůty u náhrady škody, existuje rozsáhlá judikatura Nejvyššího soudu, která dává odpovědi na podstatné otázky, jež zákon výslovně neřeší. Tak například rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 23 Cdo 628/2007 se věnuje předpokladům pro začátek běhu promlčecí lhůty subjektivní, tedy vědomosti o škodě a o odpovědné osobě. *„Dozvědět se o škodě znamená, že se poškozený dozví o majetkové újmě určitého druhu a rozsahu, kterou lze natolik objektivně vyčíslit v penězích, že lze právo na její náhradu důvodně uplatnit u soudu“*. K vědomosti o odpovědné osobě se pak vyjádřil takto: *„O tom, kdo za škodu odpovídá, se poškozený dozví tehdy, když zjistí skutkové okolnosti rozhodné pro vymezení odpovědného subjektu“*. Jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu vysvětluje výklad pojmu události, z níž škoda vznikla, užitého v § 106 odst. 2 OZ, od níž se datuje běh objektivní promlčecí lhůty. Ten podle vyjádření Nejvyššího soudu zahrnuje *„nejen protiprávní úkon či právně kvalifikovanou událost, které vedly ke vzniku škody, ale i vznik škody samotné“*.⁴⁵

Podle § 108 OZ, ve spojení s § 763 odst. 3 OZ, a § 771 OZ u práv z přepravy (s výjimkou na náhradu škody u přepravy osob, podléhajících režimu promlčení podle § 106 OZ) se ohledně počátku promlčecí lhůty uplatní režim § 102 OZ. Právo tedy musí být nejprve oprávněným uplatněno u dopravce v šestiměsíční prekluzivní lhůtě, a promlčecí lhůta tohoto právo pak začne běžet právě dnem, kdy k uplatnění u dopravce došlo.

U věcných břemen platí podle § 109 OZ, jak již bylo zmíněno, pro OZ jedinečná koncepce, v jejímž rámci začíná promlčecí lhůta plynout ode dne, kdy bylo takové

45 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001

právo naposled vykonáno, nikoliv uplatněno. Je-li předmětem věcného břemene právo se určitým způsobem chovat – začne běh promlčecí lhůty okamžikem, kdy se oprávněný takto chovat přestal. Jakmile se však zmíněným způsobem v průběhu promlčecí lhůty opět zachová – její běh se přeruší, a v případě, že by znovu došlo k ukončení vykonávání práva z věcného břemene ze strany oprávněného, poběží nová promlčecí lhůta. Naopak, spočívá-li věcné břemeno v povinnosti něco strpět, případně něčeho se zdržet – promlčecí lhůta začne dnem, kdy povinný tuto povinnost porušil.

Právo priznané pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu se podle § 110 odst. 1 OZ začne promlčovat ode dne, kdy mělo být podle rozhodnutí plněno, resp. den po lhůtě k plnění (po tzv. pariční lhůtě - § 160 odst. 1 OSŘ). To znamená, že promlčecí lhůta začne většinou běžet po uplynutí tří dnů od právní moci rozsudku.⁴⁶ A konečně, počátek běhu promlčecí lhůty u dlužníkem uznaného práva je stanoven na den, kdy k uznání došlo, případně byla-li v uznání uvedená lhůta k plnění na den, kdy tato lhůta uplynula.

NOZ výše znázorněnou obecnou koncepci počátku běhu promlčecí lhůty v zásadě přejímá. S jeho účinností dojde k terminologické změně v kontextu označení orgánu, u něhož jsou práva vymahatelná. Z důvodu toho, že uvedené pravidlo již za platnosti současné úpravy je aplikováno i pro případy uplatňování práv v rozhodčím řízení, jeví se jako vhodné zaměnit ryze určitý pojem „soud“ pojmem širším. Nově se tak v této souvislosti užije pojmu „orgán veřejné moci“, jehož roli rozhodčí orgán v podstatě vykonává. Dle dikce § 619 NOZ tedy u práv vymahatelných u orgánu veřejné moci počne běh promlčecí lhůty dnem, kdy mohlo být uplatněno poprvé. Přejatá koncepce z pozitivního práva však bude s účinností NOZ do určité míry rozšířena o určení, kdy vůbec lze právo poprvé uplatnit. Vychází se z pojetí, že věřitel nemůže své právo uplatnit, pokud nezná okolnosti podstatné pro podání žaloby. Vzhledem k zásadě

46 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 616

vigilantibus iura scripta sunt však z této výhody nelze těžit, pokud věřitel uvedené okolnosti nezjistil vlastní nedbalostí.⁴⁷

Pro některé konkrétní případy NOZ okolnosti podstatné pro uplatnění práva výslovně normuje. Tak například ustanovení § 620 odst. 1 stanovuje takové okolnosti pro nároky z náhrady škody a odčinění újmy, mezi něž řadí vědomost o vzniku škody a současně o odpovědné osobě. V plném rozsahu (ovšem s výjimkou délky subjektivní promlčecí lhůty) je tak recipován obsah § 106 odst. 1 OZ. Vnikla-li škoda vadou výrobku – pro počátek běhu promlčecí lhůty vědomost ohledně uvedených dvou skutečností nestačí, a podle odst. 2 téhož §, je nutná rovněž vědomost o vadě samotné.⁴⁸ Tento požadavek se zdá být v duchu ochrany spotřebitele. Okolnosti rozhodné pro uplatnění práva jsou stanoveny i pro bezdůvodné obohacení (§ 621 NOZ). Zde shodně s náhradou škody jsou to vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo a vědomost o osobě povinné k jeho vydání. I tato konstrukce je recipována z OZ (§ 107).

V ustanoveních NOZ následujících (§ 622 - § 628) bezprostředně po výše zmíněných je obsažena speciální úprava okamžiku počátku běhu promlčecí lhůty pro některé konkrétní případy. Za zmínku stojí především zcela nová koncepce, opět inspirovaná BGB (§ 208 BGB), spočívající ve zvýšené ochraně tentokrát mladistvých. Počátek běhu promlčecí lhůty z nároků náhrady škody způsobené na zdraví nesvéprávného mladistvého nenastane do okamžiku, kdy oprávněný nabyde svéprávnosti, případně pokud ji po dosažení zletilosti nenabyde – do okamžiku jmenování opatrovníka. Není bez zajímavosti, že v německé úpravě, z níž tato konstrukce § 622 NOZ pochází, je toto pravidlo pojata podstatně úžeji, a je vztaženo pouze na práva z porušení sexuálního sebeurčení nezletilého. Ostatní zmíněná

47 ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. Dostupné z http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/Elias_Navrh_upravy_promlцени.doc

48 BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., a kol. *Nový občanský zákoník*. Praha : Aleš Čeněk, 2012, s. 216

ustanovení NOZ o počátku běhu promlčecí lhůty v zásadě přejímají koncepci obsaženou v OZ, nebo v jiném platném zákoně a o něco lépe a přehledněji ji formulují.

4.3 BĚH PROMLČECÍ LHŮTY

Běh promlčecí lhůty začíná *actio nata* a pokračuje po dobu stanovenou zákonem, po jejímž uplynutí skončí. Na běh promlčecí lhůty zásadně nemá vliv změna osoby, ať už dlužníka nebo věřitele. Toto pravidlo je výslovně vyjádřeno v § 111 OZ. Jde však jen o realizaci obecně pro majetková práva platné zásady, že se při právním nástupnictví práva a povinnosti přejímají od právního předchůdce ve stavu, v jakém se u něho nacházely. Majetková práva (podléhající promlčení) totiž na rozdíl od práv osobních nejsou vázána na konkrétní osobu.⁴⁹ V praxi je poměrně častým případem zákonný přechod práva na náhradu škody vůči povinnému z pojištěného na pojišťovnu, a to až do výše plnění, které pojišťovna pojištěnému poskytla (§ 33 zákona č. 37/2004 o pojistné smlouvě). V této souvislosti se vyjádřila i soudní praxe ve smyslu, že tento přechod práva „nemá vliv na právo dlužníka namítat vůči pojišťovně promlčení, a na počátek běhu promlčecí lhůty“ (srov. R 24/1976).

Zákon však počítá se situacemi, které mají na běh promlčecí lhůty bezprostřední účinek, a mohou ho tedy ovlivnit. Na základě určitých právních skutečností tak může dojít ke stavení promlčecí lhůty anebo k jejímu přerušení. Stavením promlčecí lhůty se označuje stav, kdy počátek běhu promlčecí lhůty buď vůbec nenastane, nebo sice nastane, běh však pro tzv. překážku, dříve než bude odstraněna, nebude moci pokračovat, anebo kdy po odstranění překážky nemůže běh promlčecí lhůty po určitou dobu skončit.⁵⁰ Je důležité mít na paměti, že důvody pro stavení promlčení jsou v zákoně uvedeny taxativně, smluvení dalších důvodů je tak vyloučeno.

49 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 408.

50 ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. 1. díl., 5. jubilejní vydání*. Praha : Wolters Kluwer ČR, s. 259

První ze zmíněných případů stavení promlčecí lhůty je v podstatě odsunutí počátku běhu promlčecí lhůty. V literatuře se lze setkat s protichůdnými argumenty ohledně toho, zda lze tuto konstrukci vůbec považovat za případ stavení promlčecí lhůty. Prof. Švestka argumentuje, že jelikož promlčecí lhůta po určitý čas vůbec nepočne běžet (není tak dán její počátek), hovořit o jejím stavení je teoreticky nesprávné.⁵¹ Prof. Eliáš je naopak názoru, že i tento případ je případem stavení promlčecí lhůty. Podle něj ho lze zahrnout do tohoto termínu, neboť odpovídá jeho definici. O stavení promlčení se totiž mluví tehdy, jestliže doba, po kterou určité zákonem dané překážky trvají, se nepočítá do promlčecí lhůty přesto, že by jinak pro to byly dány předpoklady.⁵² Jedná se o ryze teoretickou otázku a pro účely této práce si dovoluji tento případ zařadit do systematiky stavení promlčecí lhůty. Takto koncipovaná úprava je obsažena v § 113 OZ a vztahuje se na práva osob, které musí mít zákonného zástupce nebo na práva proti těmto osobám. Počátek běhu promlčecí lhůty se odsouvá do okamžiku, kdy těmto osobám bude zákonný zástupce ustanoven, tedy do dne právní moci rozhodnutí o ustanovení právního zástupce, nebo pomine-li překážka jinak, nabytím zletilosti nebo právní moci rozhodnutí o zrušení omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Kromě toho je koncepce odsunutí počátku běhu promlčecí lhůty zahrnuta i do ustanovení § 114 OZ a aplikuje se na všechna práva, nejde-li o úroky a opětuující se plnění mezi zákonnými zástupci na straně jedné a nezletilými dětmi a jinými zastoupenými osobami na straně druhé, stejně jako na práva mezi manžely. U práv mezi těmito osobami může ovšem dojít ke stavení promlčecí lhůty nejenom na začátku. Vznikne-li totiž některý z uvedených vzájemných vztahů v průběhu promlčecí lhůty, dojde k jejímu stavení tímto okamžikem. A contrario, jakmile tento vzájemný vztah skončí, promlčecí lhůta začne běžet nebo bude pokračovat a doběhne. Uplynulá lhůta před stavením a po ukončení stavení se sčítají. Jelikož se smyslem této konstrukce zdá být kromě ochrany zájmů slabší strany ve vzájemně

51 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 2. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 626.

52 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 408.

blízkém rodinném nebo obdobném vztahu, i záměr omezit vyřizování případných sporů mezi osobami v těchto vztazích,⁵³ spatřuji vymezení okruhu vztahů, na něž se tato koncepce aplikuje, jako velmi úzké a neodpovídající dnešní realitě. Ke dni 26. 3. 2011 totiž v ČR žilo v nesezdaném soužití 237 936 párů (475 866 osob), tedy přes 12% z celkového počtu párů žijících ve společné domácnosti.⁵⁴ Je tak velice žádoucí, aby i vzájemný vztah těchto osob byl zařazen do této koncepce a požíval stejné ochrany jako ostatní blízké vztahy rodinného nebo obdobného typu. Pozitivní změnu přinesl v tomto směru NOZ v ustanovení § 646, které rozšířilo koncepci § 114 OZ právě na osoby, žijící ve společné domácnosti, ale i na vztahy mezi opatrovancem a opatrovníkem a mezi poručencem a poručníkem (zde spíše platí zmíněná funkce ochrany slabší strany).

Z povahy věci nejvýznamnější případ stavení běhu promlčecí lhůty, projevující se nemožnosti jejího skončení, normuje v rámci úpravy OZ ustanovení § 112. Ve smyslu tohoto ustanovení k němu dochází uplatněním práva ze strany věřitele u soudu nebo jiného příslušného orgánu za předpokladu jeho řádného pokračování v řízení. Stejný účinek z hlediska běhu promlčecí lhůty má i návrh na výkon rozhodnutí, kterým bylo oprávněnému přiznáno právo. Ve vykonávacím řízení rovněž platí požadavek řádného pokračování. Běh promlčecí lhůty se staví dnem, kdy byl návrh, případně souhlas se vstupem do řízení, doručen soudu. Za návrh, který má tyto účinky, lze považovat toliko žalobu na plnění podle § 79 odst. 1, § 80 písm. b) OSŘ, nikoliv žalobu určovací podle § 80 písm. c) OSŘ. Po dobu, po kterou řízení pokračuje, k běhu promlčecí lhůty nedochází. Pokud není věřitelem splněn shora uvedený požadavek řádného pokračování v řízení, má se z hlediska běhu promlčecí lhůty za to, že právo nebylo vůbec uplatněno. Tento požadavek předpokládá, aby oprávněný subjekt svými procesními úkony nebránil náležitému průběhu řízení, které tak bude moci skončit meritorně. Za úkony, které jsou v rozporu s tímto požadavkem, se považují zpětvzetí žaloby se souhlasem soudu, v důsledku čehož soud za splnění podmínek § 96 OSŘ

53 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459*. Praha: Linde Praha, 2008, s. 448.

54 Údaje ČSÚ, tabulka 906. Osoby v sezdaných a nesezdaných soužitích v hospodářské domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou bydlící v bytech podle postavení v domácnosti a podle počtu závislých dětí v domácnosti a věku osoby, [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/130045153C/\\$File/DCCR906.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/130045153C/$File/DCCR906.pdf)

řízení zastaví, dále nepodání návrhu na pokračování přerušného řízení, a absence náležité reakce na výzvu k opravě nebo doplnění podání, v důsledku čehož soud podání odmítne. Přizná-li soud věřiteli uplatněné právo, dojde k přerušování promlčecí lhůty. Naopak, zamítne-li ho, opětovnému projednání uplatnění práva bude zásadně bránit překážka věci pravomocně rozsouzené – rei iudicatae (§ 159 odst. 3 OSŘ). Případný další běh promlčecí lhůty je tudíž právně zcela bezvýznamný.

Jediný případ nemožnosti skončení promlčecí lhůty, s cílem poskytnout oprávněné osobě dostatek času k uplatnění jejích práv, předvídá v rámci stávající úpravy již zmiňovaný § 113 OZ. Spočívá v roční ochranné lhůtě od okamžiku odstranění překážky běhu promlčecí lhůty. Promlčecí lhůta tak nemůže doběhnout před jejím skončením. Tato konstrukce se týká osob, které musí mít zákonného zástupce, nebo práv vůči nim. Roční lhůta, během které nemůže k promlčení dojít, začíná běžet právní moci rozhodnutí odstraňujícího překážku, případně dnem nabytí zletilosti. Z tohoto hlediska úprava NOZ doznává znatelné změny. Nová úprava totiž zcela konformně se svojí obecně patrnou snahou posílit právní postavení osoby, které právo náleží, zvyšuje počet případů (ze stávajícího jediného), na něž se aplikuje ochranná lhůta po odpadnutí překážky pro běh lhůty promlčecí. Jediný případ takovéto koncepce, obsažený ve stávající úpravě, je zcela převzat do § 645 NOZ. Další jsou pak zakotveny v ustanovení § 652 NOZ a to způsobem, že pro případy stavení promlčecí lhůty normované ustanoveními § 646 až 651 NOZ zavádí ochrannou lhůtu o délce šesti měsíců určenou k uplatnění práva věřitele.

Právě v některých ze zmíněných ustanovení (jmenovitě jde o § 647, § 649, § 650 a § 651 NOZ) jsou obsaženy, oproti úpravě de lege lata, nové případy stavení promlčecí lhůty. Patří mezi ně situace, kdy dlužník brání věřiteli v uplatnění práva ať už lstí, nebo hrozbou, anebo je-li mu znemožněno uplatnění práva vyšší mocí (v posledních 6 měsících běhu promlčecí lhůty). Nově, po vzoru německé úpravy (§ 203 BGB), se do promlčecí lhůty nepočítá mimosoudní vyjednávání. Má se za to, že se tímto opatřením předejde současné, nikoliv ojedinělé praxi, kdy dlužník záměrně protahuje jednání, dokud se právo věřitele nepromlčí, aby následně uplatnil námitku promlčení, a v důsledku neplnil. Věřitel tak o své právo ve většině podobných situací

přijde, ledaže soud dospěje k závěru, že námitka promlčení v konkrétním případě odporuje dobrým mravům.⁵⁵ K tomuto podrobněji viz kapitola 5.

Jak již bylo zmíněno, vedle stavení promlčecí lhůty je druhým následkem vlivu zákonem vymezených právních skutečností na běh promlčecí lhůty její přerušení. Přerušením promlčecí lhůty se rozumí situace, kdy uplynulší promlčecí lhůta se stane irrelevantní a začne běžet nová, ve stávající úpravě vždy desetiletá lhůta. I pro přerušení promlčecí lhůty platí kogentnost v podobě taxativního výčtu důvodů a nemožnosti sjednání důvodů dalších.

Takové důvody zná OZ právě tři. Jedná se o vykonání práva z věcného břemene v průběhu promlčecí lhůty (§ 109 OZ), dále přiznání práva pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu (konstitutivní rozhodnutí) a písemné uznání práva dlužníkem ve smyslu § 110 odst. 1 OZ. Jelikož jsem se již podmínkám těchto úkonů a s nimi související problematice věnoval výše, v podkapitole 3.1., zde se omezím pouze výčtem těchto důvodů přerušení promlčecí lhůty. V nové úpravě koncepce přerušení promlčecí lhůty změn nedostává. Do ustanovení NOZ se přejímá úprava OZ.

⁵⁵ Důvodová zpráva k NOZ. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

5. NÁMITKA PROMLČENÍ

Námitka promlčení je právním instrumentem, jehož uplatněním se vyvolá právní následek promlčení, jmenovitě ztráta nárokové složky promlčeného práva. Žádné jiné právní prostředky, které by mohly způsobit přeměnu promlčeného práva na naturální obligaci, úprava OZ, ani úprava NOZ nezná. Je nutno podotknout, že oprávnění vznést námitku promlčení je z povahy věci právem, nikoli povinností. V této kapitole se budu věnovat právní podstatě námitky promlčení, tomu, kdo je ji oprávněn vznést, v jakém časovém období je takto nutno učinit, a rovněž zda a jakým způsobem se lze jejímu vznesení bránit.

Ve své podstatě je vznesení námitky promlčení v průběhu soudního řízení jednostranný, výslovný a adresný právní úkon,⁵⁶ který má hmotněprávní povahu, resp. hmotněprávní důsledky. Z tohoto důvodu nemůže být předmětem poučovací povinnosti soudu, která je podle § 5 OSŘ omezena pouze na procesní práva a povinnosti účastníků řízení, a případné takové poučení by bylo ze strany soudu porušením zásady rovnosti účastníků řízení, deklarované v § 18 OSŘ, a zároveň nestranného a objektivního přístupu soudu vůči procesním stranám.⁵⁷

Oprávnění vznést námitku promlčení má, ve smyslu ustanovení § 100 odst. 1 OZ, i § 610 odst. 1 NOZ, toliko dlužník. Technicky vzato, rozumí se tím i jeho právní zástupce, případně právní nástupce, i právní zástupce právního nástupce.

Obě české občanskoprávní koncepce promlčení (vyjádřené OZ i NOZ) vycházejí z toho, že námitka promlčení nemůže být vyloučena předem, a to ani jednostranným prohlášením dlužníka, ani oboustranným ujednáním.⁵⁸ Pozoruhodné však je, že tento stejný závěr je v obou koncepcích podložen odlišně. Ve smyslu stávající úpravy by

56 rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2008, sp. Zn. Cdo 4291/2007

57 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2.* Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 584.

58 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-459.* Praha: Linde Praha, 2008, s. 416.

takové prohlášení nebo ujednání znamenalo vzdání se neexistujícího práva, které by v budoucnu mohlo teprve vzniknout, dle dikce ustanovení § 574 odst. 2 OZ. Takový úkon by tak byl pro rozpor se zákonem dle citovaného ustanovení ve spojení s § 39 OZ absolutně neplatný. Na rozdíl od toho nová úprava od obecného zákazu vzdání se jakéhokoliv práva, které by teprve mohlo vzniknout v budoucnu, upouští.⁵⁹ Z tohoto důvodu vylučuje vzdání se námitky promlčení předem výslovně v ustanovení § 610 NOZ odst. 1 věta druhá. Toto pravidlo je tak nově výslovně formulováno takto: „Vzdá-li se někdo předem práva uplatnit námitku promlčení, nepřihlíží se k tomu“. Z obou výše uvedených konstrukcí a contrario plyne, že vzdání se tohoto práva je možné, jakmile vznikne, tedy po ukončení běhu promlčecí lhůty.

Námitku promlčení lze v souladu s § 100 odst. 1 OZ, a § 610 odst. 1 NOZ vznést výlučně v řízení před soudem nebo před obdobným k tomu příslušným orgánem. Namítání promlčení v rámci mimosoudního vyjednávání není totožné s námitkou promlčení ve smyslu shora uvedených ustanovení a zcela bez pochyb nevede k jimi předvídanému právnímu následku v podobě již zmíněné ztráty vymahatelnosti práva. Tento následek je zásadně vyloučen i v případě vznesení námitky promlčení po tom, co rozsudek, jímž bylo věřiteli právo přiznáno, nabyl právní moci. Poněkud problematickou se ukázala být otázka stádia řízení, v němž může být námitka vznesena. Tedy zda může žalovaný užít tohoto obranného prostředku i po skončení prvoinstančního řízení, v řízení odvolacím. Tato otázka byla obnovena po novelizaci OSŘ provedené zákonem č. 30/2000 Sb. s účinností od 1. 1. 2001, což vyvolalo smršť protichůdných názorů jak v právní teorii, tak i v praxi. Jádrem sporů vystala pochybnost ohledně toho, zda se tento právní úkon může považovat za novou „skutečnost“ ve smyslu § 205a OSŘ. Jinými slovy, zda i pro něj a případně jak, platí zásada koncentrace řízení, kterou zmíněná novela do OSŘ zakotvila formou režimu neúplné apelace. Nejvyšší soud se celou řadou svých rozhodnutí (např. rozsudky ze dne ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 162/2003, ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1460/2002, ze dne 14. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 653/2003, aj.) přiklonil k názoru, že

59 Důvodová zpráva k NOZ, s. 719; dostupná na adrese http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

vznesení námitky je přípustné po celou dobu řízení, tedy i v řízení před soudem odvolacím, režim neúplné apelace však aplikoval převážně vůči žalobci. Ve zmíněné koncepci spatřuji jako problematické především vnímání tohoto režimu nikoliv v souladu se zásadou rovností stran. Tak naprosto racionálním se zdá být argument Nejvyššího soudu, vyslovený v rámci dalšího rozsudku v tomto duchu, ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 32 Odo 917/2003: „*Právo dlužníka vznést námitku promlčení žádný hmotněprávní a procesní předpis nekoncentruje do určitého stádia řízení, přičemž z povahy námitky promlčení, dané hmotněprávní úpravou plyne, že ji lze uplatnit kdykoli v průběhu řízení až do právní moci rozhodnutí o věci, tedy i v rámci odvolacího řízení.*“ Naopak nelze souhlasit se zmíněným jednostranným vnímáním režimu neúplné apelace, z něhož vychází jiné stanovisko Nejvyššího soudu, vyjadřující názor, že „...*účastník, který brojí proti námitce promlčení vznesené protistranou až v odvolacím řízení, nemůže tuto svou obranu zakládat na nových skutečnostech a důkazech, nýbrž pouze na skutečnostech a důkazech, které byly uplatněny před soudem prvního stupně.*“⁶⁰ Toto pojetí by fakticky znamenalo nemožnost bránit se námitce promlčení vznesené v odvolacím řízení. Žalobce by totiž musel mít prorocké nadání, a skutečnosti vylučující promlčení by musel uvést ještě dříve, než žalovaný námitku promlčení vznese (ještě v řízení před soudem prvního stupně). Vývoj judikatury v tomto směru prozatím završil rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2008, sp. zn. 32 Cdo 4291/2007,⁶¹ který ho ubral, dle mého názoru, žádoucím směrem, v duchu respektování zásady rovnosti účastníků. Vyjádřil se k této věci takto: „...*nemůže být v neprospěch žalobce, který důkazní břemeno nenese ve vztahu k promlčení práva, vznese-li žalovaný až v průběhu odvolacího řízení námitku promlčení a z okolností ve spise a skutkových zjištění soudu prvního stupně nevyplývá, že marně uplynula promlčecí lhůta.* Tímto rozhodnutím Nejvyššího soudu bylo výslovně popřeno nespravedlivé pojetí, znemožňující žalobci obranu proti námitce promlčení, vznesené v odvolacím řízení: „*Bylo-by v rozporu s právem na spravedlivý proces odepřít*

60 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2007, sp. zn. 32 Odo 924/2006

61 MIKULCOVÁ, L. Námitka promlčení v odvolacím řízení – další dějství. *Právní Rozhledy* 2008/13-26. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 796 a n.

protistraně právo na uplatnění skutečnosti promlčení vylučujících. Dokud totiž námitka k promlčení nebyla vznesena, neměla druhá strana důvod a ostatně ani oprávnění tvrdit skutečnosti, vylučující promlčení a navrhopvat k nim důkazy“. Z toho, že NOZ tuto otázku nijak nezpřehlednil, lze usuzovat, že zákonodárce shledal současný stav s přihlédnutím k vývoji judikatury za vyhovující.

Na závěr této kapitoly bych se chtěl věnovat možnosti obrany věřitele proti vznesené námitce promlčení po uplynutí promlčecí lhůty. Nejsou-li dány skutečnosti vyvracející promlčení, je věřiteli za platné právní úpravy dána v tomto ohledu pouze jediná možnost, a to namítnutí rozporu s dobrými mravy dle § 3 odst. 1 OZ. Neexistuje totiž žádná právní překážka bránící tomu, aby se režim citovaného ustanovení vztahoval i na výkon práva vznést námitku promlčení, ovšem pouze výjimečně. Judikatura pak udává směr právní praxi i teorii ve vnímání a posuzování souladu námítky promlčení s dobrými mravy. K této problematice se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu vydaném pod sp. zn. I ÚS 643/04, v němž stanovil, že „vznesení námítky promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje.“ Zároveň podotkl, že „mohou však nastat situace, kdy uplatnění této námítky je zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil.“ Pro zmíněné posouzení se tak ukazuje být stěžejní subjektivní stránka věřitele. Citelnost otázky, kdy se do rozporu dostává ochrana subjektivních občanských práv a požadavek právní jistoty, vyžaduje velice pečlivé zhodnocení intenzity a poměru jednotlivých zásahů do těchto práv. To znamená zvážení nikoli pouze okolností spojených s uplatněným nárokem, nýbrž zásadně všech okolností konkrétního případu.⁶² Jako velmi výstižný se mi v této souvislosti jeví názor vyjádřený v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 33 Odo 561/2006. Podle něj jde o výraz zneužití subjektivního práva vznést námitku promlčení na úkor druhého účastníka, a tedy o výkon v rozporu s dobrými mravy tehdy, kdy je „tento úkon pouze prostředkem umožňujícím poškodit jiného účastníka právního vztahu, zatímco dosažení vlastního smyslu a účelu sledovaného právní normou by pro jednajícího zůstalo vedlejší a bez významu.“ Okolnosti, z nichž lze uvažovat přímý

62 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 2. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 587.

úmysl poškodit jiného účastníka, podle tohoto názoru „*musí být naplněny v natolik výjimečné intenzitě, aby byl odůvodněn tak významný zásah do principu právní jistoty, jakým je odepření práva uplatnit námitku promlčen.*“

V nové úpravě je významně posílena ochrana oprávněné osoby, což dle mého názoru výrazně sníží prostor pro nezneužití výkonu práva vznést námitku promlčení. Bude tak zajímavé pozorovat vývoj judikatury v souvislosti s posuzováním souladu námítky promlčení s dobrými mravy. Po pečlivém prostudování stávající i nové úpravy promlčení si trůfám předpokládat, že prostor pro tento vývoj je minimální. Alespoň ve srovnání s úpravou stávající.

6. ZÁVĚR

Institut promlčení je tradičním institutem soukromého práva, promítající vliv plynutí času na subjektivní práva. Jeho právní konstrukce je dvousložková, sestávající z několika prvků. Na základě dvou kumulativně daných právních skutečností v podobě uplynutí promlčecí lhůty a pasivity oprávněného subjektu, jemuž právo svědčí, se toto právo promlčí. Právní následek v podobě změny subjektivního práva, tedy jeho oslabení o nárokovou složku, vyvolá až další prvek – vznesení námitky promlčení dlužníkem. Tato základní a po staletí téměř neměnná konstrukce však obsahuje velké množství variabilních proměnných, které podléhají změně mimo jiné i v závislosti na směru, jímž se ubírá sokromoprávní, a v daném případě občanskoprávní, právní úprava jako celek.

Tak doznala změn i úprava promlčení v NOZ. Patrná je především tendence liberalizace projevující se mimo jiné posunem od kogentnosti směrem k dispozitivnosti, tedy posílení autonomie vůle účastníků právních vztahů. Tato tendence se v úpravě promlčení NOZ projevuje zejména možností odchýlit se na základě ujednání od zákonem stanovené délky promlčecí lhůty, nikoli však neomezeně. Nezbytná omezení jsou koncipovaná jako věčná, časová a osobní.

Dalším velice žádoucím trendem, který lze v úpravě promlčení NOZ pozorovat, je posílení ochrany osoby, jíž právo svědčí. Jeho výrazem je stanovení subjektivní povahy obecné tříleté promlčecí lhůty pro všechna promlčitelná majetková práva. Její běh tak nově vyžaduje povědomí oprávněného subjektu o okolnostech podstatných pro uplatnění práva. Aby nedocházelo ke zbytečným průtahům při uplatňování práva, je pro případy absence tohoto povědomí koncipována promlčecí lhůta objektivní. Ta je v duchu zmíněného trendu oproti současné úpravě podstatně delší. Ochrana oprávněné osoby se projevuje i důmyslnější koncepcí stavení běhu promlčecí lhůty, zejména pak formulací širšího okruhu překážek, které toto stavení způsobují.

Po hlubším seznámení se s občanskoprávní úpravou promlčení de lege lata i de lege ferenda mohu konstatovat, že úprava promlčení v OZ, ač je v mé práci často

kritizována za ne příliš povedené formulace a chyby v ní obsažené, nevyžaduje kardinální změnu. Nelze tak nesouhlasit s postupem zákonodárce, který se nevrhl do bezhlavých změn, nýbrž použil stávající úpravu jako dobrý základ pro úpravu promlčení novou. Naopak změny, jež NOZ z tohoto hlediska přináší, jsou z mého úhlu pohledu vesměs pozitivního rázu. V mnoha případech reflektují existenci teoretických i praktických problémů, které se vyskytly při aplikaci úpravy stávající a tudíž i snahu zákonodárce o jejich eliminaci. Teoretický výsledek jeho práce tak spatřuji jako zdařilý. To, zda přinese aplikační problémy, je těžké předvídat, neboť na tuto otázku může dát odpověď pouze praxe.

Cílem této práce bylo vytvoření uceleného přehledu české občanskoprávní úpravy promlčení s přihlédnutím ke koncepčním změnám, které budou zavedeny účinností NOZ. Nedílnou součástí zmíněného cíle byla důkladná koncentrace na problematické momenty *de lege lata*. Při jeho plnění jsem hojně pracoval s judikaturou, které existuje v souvislosti s institutem promlčení velké množství. Vzhledem k již zmíněné problematice formulaci některých aspektů institutu a k chybám obsaženým v úpravě OZ se tyto otázky stávaly častým předmětem soudního řízení a mnohokrát se dostávaly i do řízení před občanskoprávní instancí nejvyšší – k Nejvyššímu soudu ČR. Jeho rozhodnutí nadále udávala směr, jímž by se mělo vnímání těchto sporných bodů do budoucna ubírat. Pozoruhodné je, že v několika případech došlo pod tlakem odborné veřejnosti, případně jiného soudu, ke změně jeho názoru. Abych neužíval pouze obecných frází, mezi takovéto případy lze zařadit například otázku promlčitelnosti náhrady nemajetkové újmy v penězích, anebo otázku možnosti vznesení námitky promlčení později než v řízení před soudem první instance.

Téma promlčení v občanskoprávní úpravě spatřuji jako konstantně velmi důležité a obzvláště v současné době i velmi aktuální vzhledem ke změnám, k nimž v této úpravě brzy dojde. Bude zajímavé sledovat výklad a aplikaci těchto změn o to spíše, že účinností nové koncepce dojde k odstranění současné mnohosti režimů promlčení v soukromém právu.

SEZNAM ZKRATEK

ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Rakouský všeobecný zákoník občanský)

BGB - Bürgerliches Gesetzbuch (Německý občanský zákoník)

DCFR – Draft Common Frame of Reference (Návrh všeobecného referenčního rámce)

LZPS – Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993, o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky

NOZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Obch. Z. – Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

OSŘ – Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ – Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

ZoR - Zákon č. 94/1963 Sb, zákon o rodině

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Právní předpisy

- 1) Císařský patent č. 946/1811
- 2) Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- 3) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů;
- 4) Zákon č. 99/1963Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů;
- 5) Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů;
- 6) Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákon;
- 7) Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů;
- 8) Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993, o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
- 9) Zákon č. 30/2000 sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony;
- 10) Zákon č. 136/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů;
- 11) Zákon č. 89/2012 Sb., (nový) občanský zákoník;
- 12) Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (rakouský občanský zákoník);
- 13) Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník);
- 14) Draft Common Frame of Reference (Návrh všeobecného referenčního rámce)
- 15) Schuldrechtsmodernisierungsgesetz

Publikace

- 1) BAMBERGER, H. G., ROTH, H., *Komentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1 Gesamtverzeichnis §§ 1-610*. München: C.H. Beck, 2003
- 2) BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., a kol. *Nový občanský zákoník*. Vydání. Praha : Aleš Čeněk, 2012
- 3) BUREŠ, J., DRÁPAL L. Předmluva k novému vydání Roučkova a Sedláčkova Komentáře k československému obecnému zákoníku občanskému. Praha: Codex Bohemia, 1998
- 4) ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek § 1-459*. Praha: Linde Praha, 2008
- 5) FIALA, J., KINDL, M., a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007
- 6) FIALA, J., KINDL, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. Díl. 1. Vyd.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009
- 7) KRČMÁŘ, J.: *Právo občanské I. Výklady úvodní a část všeobecná*. 3. doplněné vydání. Praha: Všehrad, 1936
- 8) LEIPOLD, D., *BGB I Einführung und Allgemeiner Teil*. 2. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002
- 9) SVOBODA, K., *Přehled judikatury ve věcech promlčení a prekluze v soukromém právu, 2. aktualizované vydání*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012
- 10) ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., a kol. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář. 2. Vydání*. Praha : C. H. Beck, 2009
- 11) ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. 1. díl., 5. jubilejní vydání*. Praha : Wolters Kluwer ČR

Články

- 1) ČERMÁK, P., Promlčení a prekluze v novém občanském zákoníku. Dostupné z: <http://www.seminar-v-peci.cz/promlčení-a-prekluze-v-novem-obcanskem-zakoniku/>
- 2) ELIÁŠ, K.: Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku, *Bulletin advokacie* 1-2, 2011, s. 49
- 3) MIKULCOVÁ, L. Námitka promlčení v odvolacím řízení – další dějství. *Právní Rozhledy* 13-26, 2008, Praha: C.H. Beck, 2008. s. 796 a n.

- 4) PELECH, J., Pár poznámek k promlčení zástavního práva a jím zajištěné pohledávky z pohledu de lege lata a de lege ferenda, *Právní rozhledy* č. 8, 2010, s. 295-297
- 5) PETROVÁ, V., Problematika (ne)promlčitelnosti nemajetkového práva v peněžích v souvislosti s ochranou osobnosti. *Zdravotnictví a právo* 6/13, 2009, s. 16-17

Jiné zdroje

- 1) Důvodová zpráva k NOZ. Stav k 01.05.2013. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf
- 2) Stav k 01.05.2013. http://www.iuridictum.pecina.cz/w/Vigilantibus_iura
- 3) ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. Stav k 01.05.2013. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/Elias_Navrh_upravy_promlцени.doc
- 4) Údaje ČSÚ, tabulka 906. Osoby v sezdaných a nesezdaných soužitích v hospodářící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou bydlící v bytech podle postavení v domácnosti a podle počtu závislých dětí v domácnosti a věku osoby. Stav k 01.05.2013. Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/130045153C/\\$File/DCCR906.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/130045153C/$File/DCCR906.pdf)

Judikatura

- 1) Nález Ústavního soudu ČR, sp.zn. I. ÚS 131/00
- 2) Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I ÚS 643/04
- 3) Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 4. 2. 1988 č. j. 16 Co 579/87
- 4) Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 07. 9. 1989, sp. zn. 6 Co 1008/89
- 5) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2480/2007
- 6) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 33 Odo 630/2002
- 7) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 2012, sp. zn. Cdo 3337/2010
- 8) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 432/2002
- 9) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3515/2006

- 10) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3481/2009
- 11) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 7. 2005, sp. zn. 33 Odo 777/2004
- 12) Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 1 Co 63/2003
- 13) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2005, sp. Zn. Cdo 1542/2003
- 14) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007
- 15) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 888/2007
- 16) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 21 Cdo 2185/2009
- 17) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1918/2005
- 18) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 3. 2001, sp. zn. Cdo 2490/2000
- 19) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2011 sp. zn. 33 Cdo 190/2011
- 20) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 33 Odo 493/2005
- 21) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2006, sp. zn. 33 Odo 1039/2004
- 22) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1089/2006
- 23) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 2011, sp.zn. 33 Cdo 2634/2008
- 24) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 23 Cdo 628/2007
- 25) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001
- 26) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 5. 2008, sp. Zn. Cdo 4291/2007
- 27) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 162/2003
- 28) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1460/2002
- 29) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 653/2003
- 30) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 32 Odo 917/2003
- 31) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 33 Odo 561/2006
- 32) R 28/1984
- 33) R 24/1976R

ABSTRAKT PRÁCE V ČESKÉM JAZYCE

Institut promlčení je významným tradičním institutem soukromého práva, promítající vliv plynutí času na subjektivní práva. Jeho základní a po staletí téměř neměnná konstrukce obsahuje velké množství variabilních proměnných, které podléhají změně mimo jiné i v závislosti na směru, jímž se ubírá soukromoprávní, a v daném případě občanskoprávní, právní úprava jako celek. Právě tak nová úprava promlčení obsažená v NOZ je reflexí několika současných tendencí vývoje občanského práva.

Patrná je především tendence liberalizace projevující se mimo jiné posunem od kogentnosti směrem k dispozitivnosti. Tato tendence se v úpravě promlčení NOZ projevuje zejména možností odchýlit se na základě ujednání od zákonem stanovené délky promlčecí lhůty. Dalším trendem, jehož reflexi lze v úpravě promlčení NOZ pozorovat, je posílení ochrany osoby, jíž právo svědčí. Jeho výrazem je mimo jiné stanovení subjektivní povahy obecné tříleté promlčecí lhůty pro všechna promlčitelná majetková práva a podstatné prodloužení délky promlčecí lhůty objektivní.

Jelikož o změnách lze pojednávat pouze v souvislosti s dobrou znalostí měněného základu, autor této práce se pokouší o znázornění, analytický rozbor a hodnocení všech aspektů aktuálně platné úpravy občanskoprávního institutu promlčení s častým odvoláváním se na judikaturu. Při tom pravidelně poukazuje na změny, k nimž dojde účinností NOZ a tyto změny hodnotí. Práce se tak zaměřuje na účel institutu, okruh promlčitelných i nepromlčitelných práv, koncepci a charakter promlčecí lhůty a její délky, dále na okamžik, kdy tato lhůta začíná běžet, tzv. *actio nata*, opomenuty nejsou ani tzv. překážky způsobující stavení běhu této lhůty nebo právní skutečnosti, znamenající přerušování jejího běhu. Poslední kapitola je pak věnována úkonu, způsobujícímu právní účinek promlčení - námitce promlčení. Kontroverzními aspekty v souvislosti s tímto úkonem, jimž se autor podrobně věnuje, jsou především možnost jejího rozporu s dobrými mravy a časové hledisko jejího vznesení s přihlédnutím k režimu neúplné kasace.

RESUMÉ IN ENGLISH

LIMITATION OF ACTIONS IN CIVIL LAW WITH REGARD TO THE NEWLY ADOPTED CIVIL CODE

The limitation of actions is a significant private law institute reflecting an impact of passing of time on rights. Its basic construction remaining almost unchangeable for ages contains a big amount of variables being subject to modification following a direction of private law development. Mentioned above matches the tendency of amendments to the limitation of actions legislation contained in the new civil code.

The drift towards liberalization is one of the most obvious tendencies. It manifests itself beside other matters by shifting from obligatory to none—obligatory character of provisions. That matter of fact is being reflected in the new civil code's limitation of actions legislation by entitling the subjects to depart from a prescribed period of limitation length. Another private law inclination being found in the new civil code limitation of actions legislation, might be defined as a protection of a subject having the right reinforcement. It is presented primarily by determining the subjective nature of a general three-year long period of limitation valid for all rights of a property character which are subject to the statute of limitations. Furthermore there is a significant prolongation of a length of a period of limitation of an objective nature evident.

There is no need to explain that there is a knowledge of a positive law required in order to perceive the changes effectively being capable of understanding their context. That is actually the reason why the author attempts to depict, analyze, and assess all the aspects of the currently valid legislation of limitation of actions. The author looks at the existing practice of courts and uses it as a means for above mentioned. The paper thus concentrates on the aim of the institute, on the rights being subject to the statute of

limitations, on the concept, character and a length of the period of limitation, as well as on actio nata meaning the start of its flow. The list of the main aspects of the institute to which the paper is mainly devoted might be continued by so-called obstacles to the flow of period of limitation and its interruption. Last but not least to be mentioned is an objection of limitation, being a legal act which causes a legal effect of limitation of actions to the right affected. The most interesting and controversial aspects of the objection of limitation are the following: the possibility of its contradiction with good manners and its time viewpoint with regard to the so-called regime of incomplete cassation.

Klíčová slova: promlčení, promlčecí lhůta, námitka promlčení, čas

Key words: limitation of actions, period of limitation, objection of limitation, time